

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Pyhäsalmen kaivoksen kehittäminen elämys- kohteeksi

Luttunen, Jukka

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Pyhäsalmen kaivoksen kehittäminen elämyskohteeksi

Luttunen Jukka
Matkailu- ja palvelulinkeinojen
koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2018

Luttunen Jukka

Pyhäsalmen kaivoksen kehittäminen elämyskohteeksi

Vuosi 2018 Sivumäärä 57

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia miten entisiä kaivoksia ja niiden kaivosalueita on matkailullisesti hyödynnetty ja miten hyvin he ovat toiminnassaan onnistuneet. Työn tarkoituksena oli selvittää minkälaisia matkailullisia mahdollisuuksia Pyhäsalmen kaivoksella voisi olla aktiivisen kaivostoimintansa jälkeen. Kaivoksen sulkeminen on suunnitteilla syyskuussa 2019 ja uusiokäyttöön liittyvien liike- ja yhteistyökumppaneiden kartoitus on jo aloitettu. Pyhäsalmen kaivos on Euroopan syvin kaivos ja yksi tunnetuimmista syvimmistä paikoissa Euroopassa. Kaivosteknologiassa se on ollut edelläkävijä ja sen päätuotteet ovat olleet sinkki, pyriitti, kupari ja malmi.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Pyhäjärven Callio, joka on Pyhäjärven kaupungin ja sen yhteistyökumppaneiden käynnistämä hanke Pyhäjärven kaupungin kehittämiseksi. Pyhäjärven Callio on jo aloittanut uusien liikekumppaneiden kartoittamisen liittyen Pyhäsalmen kaivoksen uusiokäyttöön. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys sisältää toimintaympäristön kuvauksen, kaivos-, elämys- ja matkailu käsitteiden määrittelymisen sekä yhteenvedon Itä-Suomen yliopiston kaivostutkijan tekemästä tutkimuksesta liittyen kaivosten uusiokäyttöön Suomessa. Tutkimusmenetelmiksi valittiin havainnointi, ideointimenetelmä ja benchmarking, jossa verrataan toisten organisaatioiden toimintaa.

Tutkimusmenetelmät valittiin sen perusteella minkälaista tietoa haettiin ja mikä oli realistista tehdä. Havainnointi tehtiin vierailamalla Lohjalla sijaitsevaan Tytyrin elämyskaivokseen helmikuussa 2018. Tätä opinnäytetyötä tehdessä resurssit eivät riittäneet tekemään havainnointiin liittyviä vierailuja ulkomaille tai edes kauemmas Suomeen. Se ei ollut missään vaiheessa realistista, vaikkakin se olisi ollut erittäin kiinnostavaa. Siksi tutkimusmenetelmäksi valittiin internetin avulla tehty benchmarking. Ideointimenetelmässä käytettiin 8 x 8 tekniikkaa ja luovuutta.

Tutkimuksen tuloksena ilmeni, että Pyhäsalmen kaivoksella on rajattomat uusiokäyttöön liittyvät mahdollisuudet. Kaivoksella on poikkeuksellisen hyvät ominaisuudet olla matkailualan tuottaja siinä missä mikä tahansa matkailualalla menestyvä entinen kaivos. Näitä saatuja tuloksia voidaan hyödyntää kun lähdetään kartoittamaan matkailu- ja tapahtuma-alan toimijoita, jotka voisivat olla kaivoksen tulevia käyttäjiä ja yhteistyökumppaneita. Ulkomailta kaivoksen uusiokäyttöön on saatu sponsoreita mukaan ja mikäli myös Pyhäsalmen kaivos saisi omat sponsorinsa, niin kaivoksesta tulisi vielä mahdollisesti suuri matkailu- ja tapahtumakeskus.

Luttunen, Jukka

Developing the Pyhäsalmi Mine into a centre of Experiences

Year	2018	Pages	57
------	------	-------	----

The objective of this thesis is to examine how former mines and their mine areas have been utilized as a travel destination and how well they have succeeded in these activities. The purpose of this thesis was to clarify the tourism opportunities the Pyhäsalmi Mine could have after its active mining period. The Pyhäsalmi Mine is scheduled to be closed in September 2019 and mapping the possible re-use stakeholders has already begun. The Pyhäsalmi Mine is the deepest mine in Europe and one of the deepest known places in Europe. Within mining technology, it has been a forerunner and the main products have been zinc, pyrite, copper and ore.

The commissioner of the thesis is Mine for Business Callio, whose mission is to develop the town of Pyhäjärvi. The stakeholders of Mine for Business Callio are the town of Pyhäjärvi and its partners. The theoretical framework of thesis includes a description of the operational environment, defines the words mine, travelling and experience and it also encompasses a summary of the study by Sonja Kivinen, who is a researcher of the Eastern University of Finland. Her study is on the re-use of mines in Finland. The methods exploited are observation, brainstorming and benchmarking, which compares the activities of other similar organizations.

The observation was conducted during visit to Tytyri experience Mine in Lohja in February 2018. The resources were not adequate to make any other visits in Finland or abroad. Therefore, benchmarking on the internet was chosen as one of the research methods.

Thesis shows that the Pyhäsalmi Mine has limitless possibilities for re-use. This mine has exceptionally good characteristics to be a producer of experience tourism like any other former mines in the world. These results can be utilized, when discussions on cooperations with tourism and event operators start. These stakeholders could be future users and partners of the Pyhäsalmi Mine. Some stakeholders are involved in the re-use of mines abroad. If the Pyhäsalmi Mine were to obtain its own sponsors, it would become one of the biggest and largest experience centres in Finland.

Keywords: Experience, Mine, Travelling

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Toimintaympäristön kuvaus	6
	2.1 Toimeksiantajan esittely.....	6
	2.2 Kaivoksen maanalainen ympäristö	8
	2.3 Kaivosalue	15
3	Matkailu- ja elämysteollisuus	19
	3.1 Matkailu.....	19
	3.2 Elämysteollisuus	23
	3.3 Asiakas ja aktiviteetit	24
	3.4 Kaivosten uusiokäyttö Suomessa	25
4	Elämyksellisten kaivosten arviointi	32
	4.1 Vertailun kohteet Suomessa.....	33
	4.2 Vertailun kohteet Euroopassa	39
	4.3 Vertailun kohteet Euroopan ulkopuolella	40
	4.4 Yhteenveto benchmarkingin ja havainnoinnin tulokset	42
5	Elämispalveluiden ideointi.....	44
	5.1 Lootuskukka ideointimenetelmänä.....	44
	5.2 Ideat elämispalveluiksi	44
6	Johtopäätökset ja arviointi	46
	Lähteet	48
	Kuviot.....	54
	Taulukot	55

1 Johdanto

Pyhäjärven Callio teki toimeksiannon miten heidän kaivostaan ja maanpäällistä kaivosaluetta voitaisiin hyötykäyttää aktiivisen kaivostoiminnan jälkeen. Pyhäsalmen kaivoksen sulkeminen on suunnitteilla syyskuussa 2019. Kyseisen kaivoksen mahdollisuudet ovat hyvin monipuoliset johtuen muun muassa kaivoksen poikkeuksellisesta syvyydestä, erinomaisesta kunnosta, hyvästä logistiikasta sekä keskeisestä sijainnista.

Teoreettinen viitekehys sisältää toimintaympäristön kuvauksen, kaivos- ja matkailu käsitteiden määrittelemisen sekä yhteenvedon Itä-Suomen yliopiston kaivostutkijan tekemästä tutkimuksesta liittyen kaivosten uusiokäyttöön Suomessa. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia miten entisiä kaivoksia on hyödynnetty matkailullisesti ja miten hyvin he ovat tässä toiminnassaan onnistuneet. Tarkoituksena on antaa toimeksiantajalle ideoita millaisia matkailullisia ja elämyksellisiä mahdollisuuksia Pyhäsalmen kaivoksella voisi olla tulevaisuudessa. Tutkimus on rajattu vain matkailullisiin hankkeisiin, koska muuten opinnäytetyöstä olisi tullut aivan liian laaja.

Tutkimusmenetelmänä on käytetty benchmarkingia, ideointimenetelmä Lootuskukkaa ja havainnointia. Benchmarking tapahtui etsimällä internetistä entisiä kaivoksia, jotka ovat matkailijoiden käytössä. Havainnointi tapahtui vieraillemalla Tytyrin elämyskaivoksen opastetulle kierrokselle. Ideointimenetelmä tapahtui 8 x 8 tekniikalla, josta kerrotaan enemmän kappaleessa seitsemän. Tuotoksena syntyi kymmeniä eri ideoita, jotka kaikki sopisivat toimimaan kaivoksessa tai kaivosalueella.

Opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet ovat elämys, kaivos ja matkailu. Luvuissa kaksi esitellään toimeksiantaja ja kuvataan toimintaympäristö. Luvussa kolme määritellään käsitteet matkailu ja elämys. Luvussa neljä kerrotaan benchmarking- menetelmän vertailukohteista. Luvussa viisi käydään läpi ideointimenetelmä Lootuskukka. Luvussa kuusi ovat johtopäätökset ja arviointi.

2 Toimintaympäristön kuvaus

2.1 Toimeksiantajan esittely

Pyhäjärven Callio on Pyhäjärven kaupungin ja sen yhteistyökumppaneiden vuonna 2017 aloittama hanke, jossa kartoitetaan uusia liikekumppaneita liittyen Pyhäsalmen kaivoksen uusiokäyttöön. Kyseisen kaivoksen sulkeminen on suunnitteilla syyskuussa 2019 ja kaivoksen uusiokäytön kartoitus on jo aloitettu. Pyhäsalmen kaivos sijaitsee Pohjois-Pohjanmaalla Pyhäjärven kunnassa, jonka asukasluku on 5500 asukasta. Maantieteellisesti kaivos sijaitsee liki-

main keskellä Suomea Jyväskylän ja Oulun puolivälissä. Helsinkiin on matkaa noin 450 kilometriä. (Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä 2018b; Underground greenhouse-seminaari 2018.)

Pyhäjärveltä on erinomaiset liikenneyhteydet, sillä siellä risteävät nelostie (Helsinki - Oulu) ja valtatie 27 (Iisalmi - Ylivieska - Kalajoki). Pyhäjärvelle on myös rautatieyhteys, jonka avulla alueelta voidaan kuljettaa raskaimpia materiaaleja, sillä myös kaivosalueelle kulkee rautatie. Viisi eri lentoasemaa sijaitsevat noin kahden tunnin ajomatkan päässä Pyhäjärveltä. Yksi näistä on kansainvälinen Oulun lentoasema. (Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä 2018b.)

Kaivoksen uusiokäytölle on jo olemassa useita eri visioita ja uusien liiketoimintamahdollisuuksien kartoittaminen on aloitettu. Kaivoksen poikkeuksellinen syvyys, toimiva infrastruktuuri, keskeinen sijainti, loistava kunto sekä stabiilit olosuhteet antavat ainutlaatuisen mahdollisuuden harjoittaa liiketoimintaa, mikä voisi olla kilpailuetu. Kaivoksen olosuhteita voidaan säädellä automaatiolla ja valaistuksella. Olosuhteet ovat stabiilit ympäri vuoden ja ympäri vuorokauden. Pyhäjärven kaivos tarjoaa menestymisen mahdollisuuksia monille uusille innovatiivisille hankkeille, kuten esimerkiksi uusilla toimintatapoilla tavoitteleville yrityksille tai myös koulutus-, tutkimus- ja tuotekehitystoiminnalle. Vaihtoehtoina on ollut muun muassa energia-varasto, datakeskus, kasvintuotanto, energiapuuterminaali, bioenergiailaitos, varmuusvarasto ja kalankasvatustoiminta. Edellä mainittujen lisäksi suunnitteilla on kypsyystiloja viskille, viinille tai juustoille. Oikeat lämpötilat ja kosteus antavat mahdollisuudet kasvattaa sellaisia kalalajeja, joita ei Suomessa esiinny. (What`s Callio Lab? 2018; Underground greenhouse-seminaari 2018.)

Olemassa olevia ja jo käytöstä poistettuja tunneleita voisi hyödyntää ja rakentaa erilaisia puhtouksia kalanviljelyä varten. Tarvittaessa Pyhäjärven kaivokseen voisi luoda maailman suurimman vedenpuhdistuskorkeudella toimivan pumppuvesitekniikkaan perustuvan energiavaraston. Toimeksiantajan visioissa vaihtoehtoina ovat muun muassa Suomen lämpimin kylpylä tai logistisesti Euroopan paras palo- ja pelastuskoulutuskeskus, joka toimisi myös palo- ja pelastusalan harjoituskeskuksena. Yksi vartenotettava vaihtoehto on tehdä Pyhäjärven kaivoksesta Suomen merkittävin kaivosalan teknologian testauspaikka. (Underground greenhouse-seminaari 2018.)

Pyhäjärven kaivoksen kuivana ja elinvoimaisena pitäminen maksaa noin miljoona euroa vuodessa, eli vajaat sata tuhatta euroa kuukaudessa. Hintaan on laskettu arviot pumppaamisesta, tuuletuksista ja käyttösähköt kuituvista kustannuksista. Uusiokäytön tulee olla siis huippukannattavaa, mikäli se aikoo selvittää tulevista kuluista. Toisaalta kaivoksen uusiokäyttäjät voivat selvittää pienemmällä kuluilla, koska uusiokäytön myötä kuluista voidaan optimoida ja

kohdistaa aina tarpeen mukaan. Lisäksi sponsorien tai valtion tukien saaminen uusiokäyttöön liittyvään toimintaan saattaa pienentää merkittävästi kustannuksia. (Underground greenhouse- seminaari 2018.)

2.2 Kaivoksen maanalainen ympäristö

Pyhäsalmen kaivoksessa on louhitaan yhä mineraaleja sekä malmia syyskuuhun 2019 asti ja itse louhinta tapahtuu 1050 - 1410 metrin syvyydessä (Kaivosvastuu 2018). Kaivos on toiminut edelläkävijänä monissa teknologioissa, joita on kehitetty kotimaisten laitetoimittajien kanssa ja tällä hetkellä Pyhäsalmen kaivos työllistää suoraan 203 henkilöä, joista 53 on toimihenkilöitä. Epäsuoria työllisyysvaikutuksia on hankala arvioida, mutta luultavasti se on noin 200 henkilöä. Työturvallisuus on parantunut paljon verrattuna kaivoksen ensimmäisiin toimintavuosiin. Sulkemissuunnitelman mukaiset purku- ja maanrakennustyöt alkavat välittömästi sen jälkeen kun maanalainen kaivostoiminta päättyy. Sulkemisen kustannukset on arvioitu olevan noin 30 miljoonaa euroa. Suurimman kuluerän aiheuttavat rikastushiekka-altaiden peitto moreenilla sekä vesien käsittelyyn liittyvät kustannukset. Itse kaivoslaitteiden poiston on arvioitu olevan vain murto-osa kuluista. Tällä hetkellä Pyhäsalmen kaivoksen omistaa kanadalainen Inmet Mining Corporation. (Underground greenhouse- seminaari 2018.) Seuraavassa kuvassa näkyy Pyhäsalmen kaivoksen hyväkuntoisia varastotiloja 1440 metrin syvyydessä.

Kuvio 1: Varastotilat (Luttunen 2018)

Pyhäsalmen kaivoksessa on toiminut vuodesta 1996 lähtien myös maanalainen Callio Lab- laboratorio, joka tarjoaa hyvät mahdollisuudet erilaiset fysiikan, geologian ja biologian alan tutkimukselle. Oulun ja Jyväskylän yliopistot ovat käyttäneet Pyhäsalmen kaivosta tutkimus-

keskuksena ja kaivoksessa tehdyistä tutkimuksista on syntynyt 49 eri tieteellistä julkaisua. (What`s Callio Lab 2018; Underground greenhouse- seminaari 2018.)

Pyhäsalmen kaivosta hyödynnetään jo nyt kasvinviljelyn tuotekehitys- ja tutkimusalustana, jota kutsutaan myös kasvinviljelyn koetuotantoympäristöksi. Yleisradion uutisessa kerrotaan, että kesästä 2017 asti Pyhäsalmen kaivoksessa on kasvatettu nokkosta, perunaa ja hillaa kahdessa erillisessä tilassa 660 metrin syvyydessä, koska siellä olosuhteet kasveille ovat parhaat mahdolliset. Maaliskuussa 2017 valittiin tähän tarkoitukseen sopivat tilat ja sen jälkeen aloitettiin tilojen tyhjentäminen remontointi, pesu ja pintakäsittely. Led- valaisimien kehitys on mahdollistanut kasvuhuoneen luomisen Pyhäsalmen kaivokseen, jossa lämpötila 660 metrin syvyydessä on noin 17 astetta vuoden ympäri ja se on säädettävissä desimaalin tarkkuudella halutunlaiseksi. Tilojen kosteutta ja hiilidioksiidin määrää on myös mahdollista säädellä. Kulkuneuvona käytetään maastoautoa silloin kun siirrytään kasvuhuoneille. Kasvuhuone on silloin kyseessä, kun auringonvaloa ei hyödynnetä kuten kasvihuoneissa on tapana tehdä. Kasvuhuoneen toiminta on vielä kokeiluasteella, mutta jos tulokset ovat rohkaisevia, niin toiminta saattaa kasvaa, koska tilaa kaivoksessa riittää. (Juopperi 2017; Underground greenhouse- seminaari 2018.) Kaivoksen syvyys ilmoitetaan kallioseinämaan kirjoitetuin numeroin alla olevan kuvan esimerkin mukaisesti.

Kuvio 2: Syvyys (Luttunen 2018)

Pyhäjärven kaupungintalolla järjestettiin 21.3.2018 seminaari, jossa käsiteltiin kasvuhuoneiden käytössä ollutta teknologiaa sekä niistä saatuja tuloksia. Seminaariin kuului vierailu kaivoksen kasvuhuoneilla 660 metrin syvyydessä sekä myös kaivoksen pohjalla 1440 metrin syvyydessä. Seminaarissa kuultiin paljon yhteistyökumppaneiden, rahoittajien sekä myös yhtei-

työssä olevien yrittäjien puheenvuoroja. Seminaarissa kävi ilmi, että kasvintuotannossa hyödynnetään maksimaalisesti kaivoksen luontaista lämpötilaa ja kosteutta. Kasvipölyisten raaka-aineiden saanti kaivoksessa tulee olemaan ympärivuotista ja tasalaatuista, koska kasvitautien ja tuholaisten määrä on lähes olematon. Pyhäjärven kehitys Oy on toteuttanut kasvinviljelyn laitteistohankinnat ja vastaa laitteiston lisäksi infrastruktuurista. Luonnonvarakeskus Luke vastaa taas kasvintuotannosta. Kasvit kasvavat kasvatuskouruissa, joissa kierrätetään ravinneliuosta. Kasvuhuoneen olosuhteita pystytään pitämään halutunlaisena suurpainenatriumlampujen, Led- valaisimien ja huonesäätäjän avulla. Laitteistoja on mahdollista etäohjata eikä maanalla kaivoksessa ole välttämättä tarpeellista käydä, koska samat säädöt voidaan tehdä maan päältäkin. Pyhäsalmen kaivoksessa kasvetaan muun muassa morsinkoa. Tästä morsinkosta saadaan indigonsinistä väriä, jonka on sanottu olevan maailman parasta väriä. Tätä väriä käytetään muun muassa lääke-, ja elintarviketeollisuudessa. (Underground greenhouse- seminaari 2018.)

Kaikki tekniikka on jo olemassa sille, että kasvi saadaan kasvamaan kaivoksessa ilman luonnonvaloa. Rajoittava tekijä tekniikan sijaan on kannattavuus. Jos kustannukset ylittävät saadut tuotot, niin siinä tapauksessa kasvuhuoneen pitäminen ei ole taloudellisesti järkevää. Kasvien kasvattaminen maan päällä on luultavasti halvempaa, mutta sato on epävarmempaa kylmien ja epävakaiden kesäkuukausien vuoksi. Toisaalta Led- valaisimien nopea kehitys on tehnyt niistä varsin edullisia ja mahdollistanut parannuksia kasvivalotukseen. Led- valaisimien valospektrit ovat jo aika lähellä luonnonvaloa ja Led- valaisimien hinta on pudonnut alle puoleen vuoden 2012 tasosta. Lisäksi Led- valaisimien tehokkuus on ylittänyt muut teknologiat. Led- valaisimien avulla saatu perunamukuloiden tuotanto on ollut kasvihuoneessa nelinkertainen verrattuna suurpainevalaisimien avulla saatuun tuotantoon. Makueroja näiden mukuloiden välillä ei ole havaittu. Tekniikka on jo kehittynyt niin pitkälle, että Japanissa on ollut mehiläisrobotti pölyttämässä kasveja ja tällaisen robotin hankkiminen Pyhäsalmen kaivoksen kasvihuoneisiin on myös ollut harkinnassa. (Underground greenhouse- seminaari 2018.) Alla olevassa kuvassa näkyy hyvinvoiva nokkonen kasvamassa kaivoksessa 660 metrin syvyydessä.

Kuvio 3: Nokkonen (Luttunen 2018)

Kaivoksen toiminnan loppumisesta kerrotaan myös iltapäivälehdissä. Iltalehti kirjoittaa, miten malmivarat ovat kaivoksessa ehtyneet ja kaivoksen hallittu alasajo alkaa. Kaivos oli ensin Outokummun omistuksessa, jonka jälkeen sillä on ollut kaksi kanadalaista omistajaa. Kaivoksen avaamisen jälkeen Pyhäsalmele on rakennettu jäähalli, uimahalli, päiväkotia ja terveyskeskus. Kaivoksessa olisi hyvät olosuhteet tutkimuskeskukselle, sähkön energiavara-astolle tai jopa viskin ja viinin kypsyttämiseksi sekä varastoinnille. (Jokinen 2018, 12.) Seuraavassa kuvassa näkyy hyväkuntoinen kaivoskäytävä kaivoksen pohjalla 1440 metrin syvyydessä.

Kuvio 4: Kaivoskäytävä (Luttunen 2018)

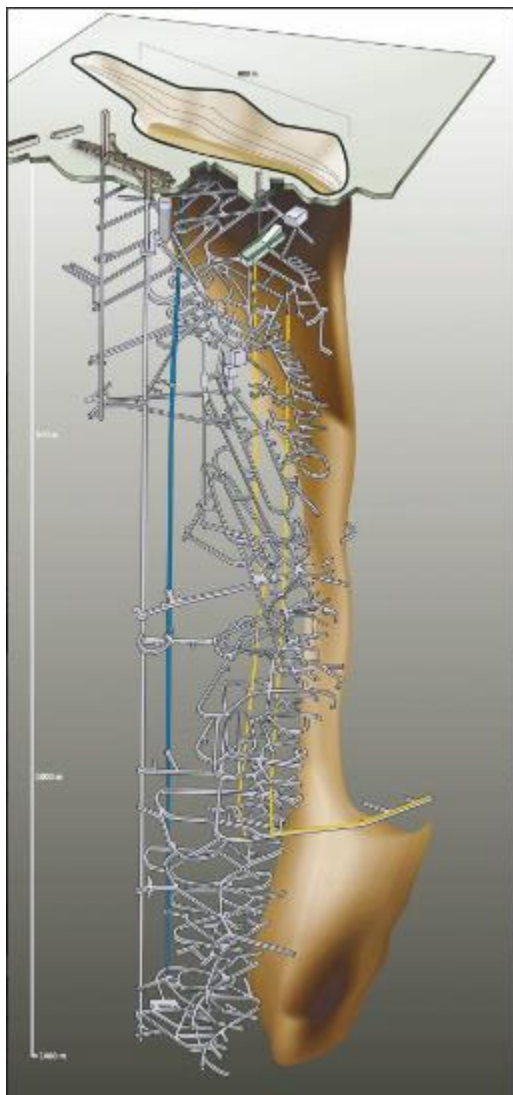
Pyhäsalmen kaivos on Euroopan syvin kaivos. Kaivoksen syvyys on 1445 metriä maanpinnan alapuolelle ja se avattiin vuonna 1962. Se on kehittynyt neljässä vaiheessa. Ensin oli avolouhos, jonka syvyys oli 210 metriä. Sen jälkeen tuli maanalainen kaivos vuonna 1970, jonka syvyys oli tuolloin 400 metriä. Ollin Kuilu rakennettiin vuonna 1985 ja kaivoksen syvyys laski 660 metriin. Vuonna 2001 rakennettiin Timon kuilu ja kaivoksella oli syvyyttä 1410 metriä. Timon kuilu on saanut nimensä päägeologi Timo Mäen mukaan. (Underground greenhouse-seminaari 2018.) Seuraavassa kuvassa näkyy maanpäällinen sisäänkäynti Timon kuilussa sijaitsevaan hissiin, jolla pääsee 1440 metrin syvyyteen.

Kuvio 5: Timon kuilu (Luttunen 2018)

Kaivoksen pohjalla on noin 25 astetta lämmintä ilman kaukolämpöverkkoa ja kaivoksen lämpötila nousee noin yhdellä asteella jokaista sataa metriä kohti kun kuljetaan syvemmälle kaivokseen. Kaivoksen päätuotteet ovat kupari, sinkki ja pyriitti. Matka hissillä 1440 metrin syvyyteen kestää vähän alle kolme minuuttia ja hissien vauhti on noin 11 metriä sekunnissa. Hissin lisäksi on olemassa myös ramppi, jonka avulla kaivokseen voidaan kuljettaa autolla painavia tavaroita. Tämän kyseisen rampin, eli vinotunnelin pituus on 11 kilometriä ja sen kautta

kuilu syvimmälle tasolle kestää noin puoli tuntia. Pyhäjärven Callion kotisivuilta löytyy myös kaivoksesta luotu 3D- kartta. Tämä 3D- kartta löytyy myös Sketchfabin kotisivuilta ja seuraavassa kuvassa näkyy tämä 3D- kartta. (Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä 2018a; Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä 2018c; Sketchfab 2018; Underground greenhouse- seminaari 2018.)

Kuvio 6: 3D- kartta (Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä 2018d)

Kaivoksen syvimmältä tasolta löytyy muun muassa parkkipaikkoja, sähkötyöpaja, materiaali- varastoja, televiestintätila, keittiö ja ruokailutilat, sauna, suihku sekä WC. Kaivoksen tilat ovat todella hyvässä kunnossa. Kaivoksessa on jo nyt monia tiloja ja luolia vapaina useissa eri syvyyksissä ja kaikki nämä tilat ovat muokattavissa uuteen toimintaan sopivaksi. Louhittuja tunneliverkostoja on yhteensä toista sataa kilometriä. Kaivoksen ilma on lämmin, kuiva ja puhdas. (Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä 2018c; Underground greenhouse-

seminaari 2018.) Seuraavassa kuvassa näkyy ruokailutilojen linjasto, josta otetaan ruoka sekä aterimet.

Kuvio 7: Linjasto (Luttunen 2018)

2.3 Kaivosalue

Maanpäällinen kaivosalueen pinta-ala on 412 hehtaaria ja se ei sijaitse luonnonsuojelualueella eikä siellä ole tehty havaintoja uhanalaisista lajeista. Kaivosalueella mitataan säännöllisesti melua ja pölyä. Tarvittaessa voidaan tehdä mittaukset tärinällekin. Kaivosalueella sijaitsevat kaivostorni, konttorirakennus, lepikko, rikastamo, helikopterikenttä, parkkipaikkoja, vierastaloja, varastotiloja, korjauspajoja, laboratorio, ravintola, asuntoalue ja louhos. (Pyhäsalmi Mine 2016; Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015; Pyhäjärven Callio -maalainen menestystekijä 2018c.)

Kaivoksen tuotantorakennus on puuverhoiltu ja muut rakennukset ovat betonipintaisia paitsi kaivoksen konttorirakennus. Kaivosalueen näkyvä symboli on 90 metriä korkea kaivostorni, joka näkyy varsin kauas. Tämä kyseinen vanha torni ei enää ole toiminnassa ja sen tilavuus on 16.305 kuutiometriä. Uusi kaivostorni rakennettiin aluelle vuonna 2000, koska malmia löytyi entistä syvemältä. (Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015.)

Lepikon vierasmaja on vuodelta 1840 ja se on paikan vanhimpia rakennuksia. Kun Outokumpu perusti Pyhäsalmen kaivoksen, niin Lepikon rakennukset peruskorjattiin ja muutettiin vierasmajoiksi. Lepikko on toiminut kouluna sekä Kestikievarina 1800- luvulla Tsaarin ajan Suomessa. (Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015.)

Rikastamo rakennettiin aikanaan murskaamon ja kaivostornin viereen. Rikastamon koneita on uusittu lukusia kertoja ja se on yhä kaivoksen käytössä. Rikastamo laajennettiin vuonna 1966 ja se oli aikoinaan suurin rakennus kaivosalueella. (Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015.)

Ruotasen kaivoskylä sijaitsee kaivosalueen välittömässä läheisyydessä. Alueen rakennuskanta on varsin laadukasta. Alueella sijaitsevat kaivoksessa työskentelevien toimihenkilöiden, osastopäälliköiden ja työläisten asuntoja. Kaivoksen alkuvuosina alueella oli asuntopula, jonka johdosta kaivoksen silloinen omistaja Outokumpu päätti kaivoskylän rakentamisesta. (Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015.)

Kaivosalueella tai kaivosalueen välittömästä läheisyydestä löytyy puroja, jokia, järviä, harjuja, puusiltoja, aittoja, navettoja, pihapiirejä ja metsää. Seutu on hyvin luonnonkaunis, maaseutumainen sekä metsäinen. Alueelta löytyy myös vanhoja rakennuksia kuten esimerkiksi vanhoja kyläkouluja ja vanhoja maatiloja. Nykyään näiden rakennusten käyttötarkoitus on jokin toinen tai ne ovat säilyneet sellaisenaan näihin päiviin asti ilman aktiivista käyttöä. Osa rakennuksista on purettu ja osa taas peruskorjattu. (Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015; Underground greenhouse- seminaari 2018.)

Tämän päivän elämäntapamme ei olisi mahdollista ilman kaivoksia ja kehittyneitä teknologioita. Kaivosten avulla saamme esimerkiksi kuparia, jota tarvitaan sähkölinjojen rakentamiseen. Malmia tarvitaan autojen ja siltojen rakentamiseen sekä lusikoiden valmistamiseen. Nikkeliä tarvitaan akkuihin, pattereihin ja elektroniikkaan. Sairaalatkin suosivat nikkeliä, koska sen pinta on antibakteerinen. Sinkkiä taas käytetään muun muassa ruostesuojauksessa ja elintarviketeollisuudessa. Kobolttia käytetään akuissa, magneeteissa ja suihkumootoreissa. Kaivosteollisuutta ei siis voi noin vain lopettaa, mutta ympäristöasioihin täytyy jatkossa kiinnittää myös huomiota entistä enemmän. (Käyhkö 2016, 4; Erola 2014, 164.)

Kaivostoiminta on vahvasti yhteen paikkaan sidottua, koska kaivoksen tuotantoa ei voi siirtää esimerkiksi halvemman työvoimakustannuksen maahan. Käytännössä louhintaa tapahtuu niin kauan kuin se on taloudellisesti kannattavaa juuri siinä paikassa missä kaivos sijaitsee. Moni muu teollisuuden haara ei ole näin vahvasti paikkasidonnainen. Tästä huolimatta kaivosalaa hallitsee maailmanlaajuisesti vain muutama kaivosalan yritys, vaikka pienempiäkin kaivoyrityksiä löytyy. Tämä voi olla syynä siihen, miksi kaivosalalla on olemassa jännitteitä globaalien toimijoiden sekä paikallisten ihmisten välillä. (Mononen & Suopajarvi 2016, 46.)

Pohjois-Suomessa on paljon kaivoksia, koska olosuhteet siellä ovat parhaat mahdolliset johtuen hyvästä tieverkostosta, laajasta pinta-alasta ja harvasta asutuksesta. Lapissa on myös mat-

kailutoimintaa ja näiden kahden yhteensovittaminen saattaa olla hankalaa. Ainakin Ylläksellä ja Levillä tehtyjen kyselyjen perusteella matkailijat näkevät lähistöllä olevat kaivoshankkeet ongelmallisina. (Mononen & Suopajarvi 2016, 86, 99.)

Kaivoshankkeilla on joka tapauksessa ympäristöön tuntuja vaikutuksia, mitkä saattavat kohdistua esimerkiksi ihmisen terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen. Ne voivat kohdistua myös veteen, kasvillisuuteen, maisemaan tai kaivosalueen eläimiin. Kaivosalueeseen kuuluvat maanalainen kaivos, avolouhos, sivukivikasat, maanpoistomassat, rikastushiekka-alue, rikastamo, muut rakennukset, jätteet ja infrastruktuuri. Se mikä kaivostoimintaa määrittelee on kaivoslaki, joka on voimassa niin kauan, kunnes kaivospiiri lakkautetaan. Nykyisessä vuonna 2011 voimaan tullessa kaivoslaissa säädetään myös kaivoksen jälkitoimenpiteistä. Käytännössä laki velvoittaa toiminnan harjoittajan varautumaan kaivoksen sulkemiseen jo kaivoksen suunnitteluvaiheessa. Kaivostoiminnassa täytyy huomioida kaivoslain lisäksi useita muita lakeja, kuten esimerkiksi ympäristönsuojelulakia sekä maankäyttö- ja rakennuslakia. Kaivos tarvitsee ympäristöluvan, mikäli kaivostoiminta aiheuttaa ympäristön pilaantumisen vaaran. Kaivostoiminnassa on noudatettava luonnonsuojelulakia. Esimerkiksi luonnonpuistossa ja kansallispuistossa kaivosmineraalien talteen ottaminen on kielletty. (Mononen & Suopajarvi 2016, 187-188, 205; Kaivoslaki 2011. 34 §.)

Pyhäsalmen kaivoksessa järjestettiin juoksutapahtuma Callio Extreme Run lauantaina 19.5.2018. Alfa TV teki tapahtumasta ohjelman ja esitti sen kanavallaan 26.5.2018. Pyhäsalmen kaivoksessa on järjestetty kaivosjuoksuja ensimmäisen kerran jo 15 vuotta sitten, mutta Extreme- nimisenä tapahtumia ei ole aiemmin järjestetty. Toisinaan näihin juoksutapahtumiin on saatu yhdistettyä rullahiihtoa sekä myös muitakin lajeja. Näissä juoksutapahtumissa on välillä ollut usean vuoden taukoja. Callio Extreme Run on vielä kokeiluasteella. Tapahtumaan haetaan mallia, jolla sitä voitaisiin kehittää ja tehdä vielä paremmaksi. Tässä kyseisessä Callio Extreme Run- tapahtumassa juostaan tai kävellään kaivoksen pohjalta 11 kilometriä vino-tunnelin jyrkkää ylämäkeä pitkin maan pinnalle, jossa juoksutapahtuman maali sijaitsee. Nouseminen jatkuvassa ylämäessä on kova haaste huippu-urheilijallekin. (Kangas 2018.)

Osallistujat jaettiin kilpa- ja harrastajasarjaan sekä myös miesten- ja naisten sarjoihin. Osallistujat ohjattiin Timo Kulussa sijaitsevaan hissiin, joka vei kaivoksen pohjalle. Jokainen osallistuja kirjattiin huolella ja ketään ei päästetty kaivokseen ilman saattajaa. Näin osallistujien turvallisuudesta pidettiin huolta. Kaivoksen pohjalla oli juoksutapahtuman lähtö. Tapahtuma keräsi paljon osallistujia, katsojia sekä median edustajia. Tunnelma oli hilpeä ja osallistujat puhalsivat yhteen hiileen kannustaen toisiaan. Maaliin tullessa moni osallistuja kiitti kovasti järjestäjiä hienosta tapahtumasta, joten tapahtuma oli onnistunut ja sille on selvästi kysyntää. Eräs Extreme Runin kilpasarjan osallistuja toivoi kaivoksen avaamista myös harjoittelukäyttöön. (Kangas 2018.)

Juoksukilpailun lomassa maan päällä hienossa säässä oli katsojille tarjolla monenlaista viihdytystä, kuten esimerkiksi Toivo Suden bändi oli soittamassa ja viihdyttämässä yleisöä musiikillaan. Lisäksi siellä oli tarjolla ilmaisia makkaroita, lämärkilpailu lapsille ja vanhojen autojen näyttely. Katsojat saivat myös nähdä huimia laskeutumisesityksiä kaivostornista. Tämä ammattilainen, joka kaivostornista laskeutui oli nimeltään Ville Varis ja hän pyörittää Erävaris-nimistä ohjelmapalvelutoimistoa. Erävariksen palveluihin kuuluu asiakkaiden vieminen Pyhäjärven monipuoliseen luontoon. Erävaris vie asiakkaat muun muassa melontaretkelle, metsästämään sekä kalastamaan Pyhäjärven kalaisiin vesiin. Pyhäjärven kallio- ja vesistöalueet antavat mahdollisuuden kokea luonnossa liikkumisen elämyksiä. Erävariksen palveluihin kuuluu myös Extreme-urheilu, jossa asiakas voi laskeutua kaivostornista ammattilaisen avustamana ja laskeutumisvälineiden kanssa. (Kangas 2018.) Tämä ajankohtainen Callio Extreme Run-tapahtuma voi olla ponnahduslauta uusille ja vielä isommille tapahtumille Pyhäsalmen kaivoksessa. Alla olevassa kuvassa näkyy Callio Extreme Runin maalialue.

Kuvio 8: Maalialue (Nokela 2018)

3 Matkailu- ja elämysteollisuus

3.1 Matkailu

Matkailu käsitteenä tarkoittaa sellaista matkustamista, jossa matkustetaan oman elinpiirin ulkopuolelle ja oleskellaan siellä maksimissaan yhden vuoden ajan yhtäjaksoisesti joko vapaa-ajan, työmatkan tai jonkun muun syyn vuoksi. Vähimmäiskesto matkailulle ei ole olemassa, mutta matkat, jotka kestävät alle 24 tuntia ovat nimeltään päivämatkoja. Matkailu on käsitteenä paljon laajempi kuin turismi, vaikka ne ymmärretään toisinaan myös toistensa synonyymeiksi. Turismi on kuitenkin matkailun alalaji, sillä alunperin turismilla tarkoitettiin 1900-luvun massaturismia, jossa myytiin valmiita matkapaketteja ja niitä luotiin sarjatuotannossa. Turismi on tehokasta toimintaa, jossa tuotantolähtöisyys näyttelee keskeistä sijaa. Käytännössä turisti suosii ennakkoon ostettuja valmiita matkapaketteja, kun taas matkailija tekee ostopäätökset vasta matkan kohteessa. (Verhelä 2016, 19, 21, 28.)

Matkailijat kuluttavat mitä moninaisempia tavaroita, palveluita, elämyksiä tai ympäristöjä matkan aikana, millä on myös suuri työllistävä vaikutus. Kahdeksan prosenttia kaikista maailman työpaikoista on matkailualalla ja välillisesti matkailu työllistää vieläkin enemmän. Matkailu elinkeinona on hyvä vaihtoehto harvaan asutuilla alueilla, koska alkuinvestoinnit ovat matalat ja työpaikat paikallisia. Suomessa matkailualan kokonaistyöllistävyys oli noin 64 000 henkilöä vuonna 2011. (Veijola & toim. 2013, 17, 74.)

Matkailuun liittyy lukuisia termejä ja muotoja. Näiden termien määrittely tapahtuu muun muassa matkan sisältöön, tarkoitukseen, ympäristöön, luontoon tai vaikkapa maantieteelliseen sijaintiin perustuen. Kulttuurimatkailu on eräs matkailun määritelmä, jossa vierailaan esimerkiksi museoissa, konserteissa ja vanhoissa rakennuksissa. Kulttuurimatkailu voi olla myös sitä, kun matkailija haluaa kokea itselleen vieraan alueen kulttuurin. Kulttuurimatkailuun liittyy vahvasti myös historiamatkailu, jossa matkailija tutustuu kohteeseen, joka on vahvasti vaikuttanut menneisyydessä. (Verhelä 2016, 37.) Kaivosmatkailu voisi liittyä näihin matkailun alalajeihin.

Kulttuurimatkailussa kohteina ovat sellaiset paikat, joilla on jotain kulttuurillista arvoa. Enimmillään peräti 75 % kaikista kansainvälisistä matkoista voidaan laskea kulttuurimatkoiksi. Pienimmillään luku on noin 35 % riippuen pitkälti siitä mikä määritellään kulttuurimatkaksi. Rajanveto on hankalaa, koska esimerkiksi jotkut luontomatkailemisen kohteet toimivat myös kulttuurimatkailemisen kohteina ja päinvastoin. Myös kulttuurimatkailemisen käsite on varsin laaja. Yleisesti ottaen se tarkoittaa ihmisen aikaansaamaa aineellista tai aineetonta asiaa, joka on vierailtavissa tai matkailuteollisuuden käytettävissä. Kulttuurimatkailussa tuodaan esiin kohteiden

jo mennyttä elämäntapaa. Kulttuurimatkailijat voidaan karkeasti ottaen jakaa viiteen eri ryhmään alla olevan taulukon mukaisesti. (Edelheim & Ilola, 2017 64-66.)

Tarkoituksellinen kulttuurimatkailu	Nähtävyyksiä katseleva kulttuurimatkailu	Rento kulttuurimatkailija	Satunnainen kulttuurimatkailija	Spontaani kulttuurimatkailija
Matkakohteen valintaan vaikuttaa halu oppia tuntemaan kohteen kulttuuria. Matkailija saa syvän kulttuurillisen kokemuksen.	Matkakohteen valintaan vaikuttaa halu oppia tuntemaan kohteen kulttuuria. Kulttuurillinen kokemus on pinnallinen ja viiheteellinen	Matkakohteen valintaan ei juurikaan vaikuta halu oppia tuntemaan kohteen kulttuuria. Kulttuurillinen kokemus on pinnallinen.	Matkakohteen valintaan ei juurikaan vaikuta halu oppia tuntemaan kohteen kulttuuria. Matkailija osallistuu kohteessa aktiviteetteihin ja kulttuurillinen kokemus on pinnallinen	Matkakohteen valintaan ei juurikaan vaikuta halu oppia tuntemaan kohteen kulttuuria. Matkailija osallistuu kohteessa aktiviteetteihin ja saa siitä syvän kulttuurillisen kokemuksen.

Taulukko 1: Kulttuurimatkailijoiden jaottelu (Edelheim & Ilola 2017, 66)

Kulttuuriperintö on se osa historiasta, jonka tietty taho on määrittänyt tärkeäksi säilyttää selaisenaan tuleville sukupolville. Unescon on hyvä esimerkki tahosta, joka määrittää maailmanperintökohteet. Unescon avulla voidaan markkinoida matkailukohteita, koska pääseminen Unescon maailmanperintökohteiden listalle luultavasti nostaa paikan arvoa matkailukohteena. Kulttuuriperintömatkailusta onkin tullut jo ihan oma matkailun alalaji. (Edelheim & Ilola 2017, 66-67.)

Hyvinvointimatkailun kysyntä on kasvanut kokoajan. Hyvinvointimatkan tarkoitus on antaa fyysistä ja psyykkistä hyvää oloa matkailijalle. Tämä sisältää myös oman terveyden edistämistä sekä sen ylläpitämistä. Hyvinvointimatkailun alalajeja voivat olla esimerkiksi kylpylämatkailu tai meditaatioon tai joogan harrastamiseen liittyvä palvelu, jonka vuoksi matkailua harjoitetaan. Hyvinvointimatkailuun liittyvät elämykset syntyvät asiakkaan, palvelun tarjoajan ja palveluympäristön vuorovaikutuksesta. (Edelheim & Ilola, 2017, 76-77.)

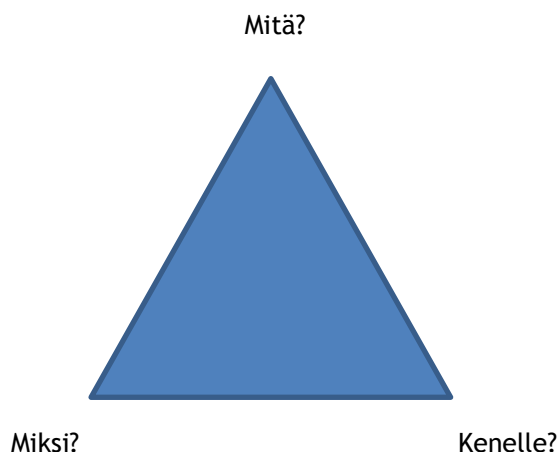
Tapahtumamatkailussa on luotu tapahtumia, jotka voivat tarjota matkailijalle mahdollisuuden kokea arjesta poikkeavia elämyksiä. Yksi tyypillisimmistä tapahtumista on festivaalit, jotka ovat luonteeltaan tietyin aikaväleihin toistuvia ja kestoltaan rajattuja tapahtumia. Tapahtumilla voidaan pidentää matkailusesonkia ja luoda matkailukysyntää ajalle, jolloin kysyntää olisi

normaalisti vähemmän tai ei laisinkaan. Globalisaatio on merkittävästi vaikuttanut siihen, että aiemmin vain paikallisista tapahtumista on tullut kansainvälisiä tapahtumia, joilla on jo tietty brändiarvo. Hyvänä esimerkkinä on saksalainen Oktoberfest, jonka avulla risteilyjäitä houkutellaan syksyisin ruotsinlaivoille. (Edelheim & Ilola, 2017, 120-121.)

Toki tapahtumaa järjestettäessä on syytä muistaa markkinoida tapahtumaa, jotta matkailijoita saapuisi paikalle. Tapahtumamarkkinoinnissa on syytä muistaa kohderyhmän ja tavoitteen määrittäminen, huolellinen etukäteissuunnittelu sekä tapahtuman kokemuksellisuuden, elämyksellisyyden ja vuorovaikutteisuuden toteutuminen. Nykyään erilaisilla keskustelupalloilla näkyvät kommentit ja organisaatiosta julkaistut artikkelit vaikuttavat enemmän kuluttajiin kuin yrityksen perinteinen markkinointiviestintä. Tapahtumat ovat entistä kohdistetumpia kuin viime vuosituhanella, sillä nykyisin mietitään tarkkaan kenelle ollaan järjestämässä ja mitä. (Vallo & Häyrinen, 2016, 21-22, 27.)

Tapahtumat myös muuttavat muotoaan ajan saatossa. Esimerkiksi Seinäjoen tangomarkkinat ovat kasvaneet paikallisesta tapahtumasta koko kansan tapahtumaksi. Samoin on käynyt Hyrynsalmella järjestävien suopotkupallon MM-kisojen kanssa, sillä vuonna 1998 joukkueita oli 13 ja vuonna 2015 kilpailuihin osallistui yli 250 joukkuetta ja tuossa ajassa tapahtuma on laajentunut Suomen mestaruuskisoista kansainväliseksi tapahtumaksi. Kemin lumilinna on herättänyt myös kansainvälistä huomiota ja siellä järjestetään häitä, konsertteja, lasten tapahtumia ja se toimii myös jäähotellina. Helsingissä valofestivaali Lux kerää matkailijoita ihastelemaan valo- ja mediataiteilijoiden teoksia. (Vallo & Häyrinen, 2016, 43-44.) Kemin kaupunki on siis onnistunut hyödyntämään talviaikaa luomalla Lumilinnan ja Helsingissä osataan hyödyntää talven pimeyttä luomalla valofestivaali Lux. Pyhäsalmen kaivoksella voisi sii olla hyvät mahdollisuudet hyödyntää omia vahvuuksiaan erilaisten tapahtumien tai nähtävyyksien luomisessa.

Tapahtumien järjestäminen on sitten kokonaan oma asiansa, jossa pitää ottaa hyvin monta asiaa huomioon. Ennen kuin tapahtumaa suunnitellaan, niin pitäisi miettiä huolella alla olevassa kuviossa esitetyn strategisen kolmion kysymykset.

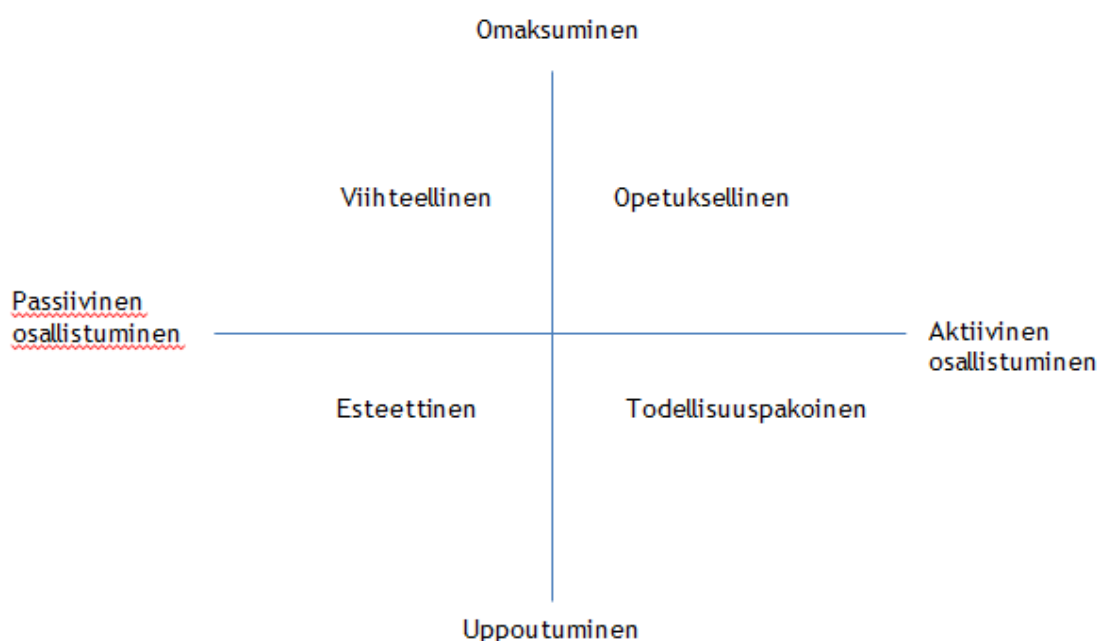
Kuvio 9: Keskeiset asiat kolmiossa (Vallo & Häyrinen 2016, 122)

On mietittävä kenelle tapahtuma on suunnattu? Miksi tapahtuma järjestetään? Missä tapahtuma järjestetään? Milloin se järjestetään? Mitä järjestetään? Tapahtuman suunnittelu, markkinointi ja toteuttaminen vaativat paljon aikaa ja voimavaroja. Tapahtumissa täytyy ottaa huomioon turvallisuus- ja pelastussuunnitelman tekeminen, sähköturvallisuudesta huolehtiminen, liikuntarajoitteisten osallistuminen, hätäensiapuvälineet, alkusammutuskalusto, äänentoisto, tekniikan yhteensopivuus, ilmastointi sekä tupakkatilojen, saniteettitilojen, käsipyyhepaperin, WC-paperin ja naulakoiden riittävyys. Näidenkin lisäksi tapahtuman järjestäjä joutuu asioimaan viranomaisten kanssa, sillä tarvetta voi olla esimerkiksi meluilmoituksen tekemiselle, anniskeluluvulle, arpajaisluvulle, ilotulitusluvulle, avotuliluvulle, maanomistajan luvulle, tiensulkemisluvulle tai suur tapahtumailmoituksen tekemiselle. Muut asiat joita tulisi ottaa huomioon voivat olla esimerkiksi tarjoilut, tervetulo-ruuhut ja lupa pyrotekniikan käyttämiselle. Tapahtumalla pitäisi myös olla omat kattavat verkkosivut, jossa selviäisi kaikki oleellinen tieto tapahtumasta. Suuremmissa tapahtumissa kannattaakin kääntyä tapahtumatoimiston puoleen, jos omassa organisaatiossa resurssit eivät tunnu enää riittävän. (Vallo & Häyrinen 2016, 72, 116-118, 121, 170-171, 180-182, 219.)

Sosiaaliseen matkailuun liittyviä käsitteitä voivat olla muun muassa seikkailumatkailu ja elämysmatkailu. Seikkailumatkailussa matkailijalla on tarve kokeilla omia rajojaan ja saada sitä kautta jännitystä. Riskinotto, vaarat, epävarma lopputulos, haasteet ja irroittautuminen arjesta liitetään myös vahvasti seikkailumatkailuun. Tässä matkailun lajissa on yleensä kysymyksessä jokin vaativa laji, kuten esimerkiksi kiipeily tai koskenlasku. Markkinoinnissa käytetään myös nimitystä elämysmatkailu. (Verhelä 2016, 41.)

3.2 Elämysteollisuus

Elämyksessä voidaan analysoida neljä eri ulottovuutta sen mukaan, miten aktiivinen matkailija on ja osallistuuko matkailija tekemällä konkreettisesti jotain vai onko hän mukana vain seuramassa tapahtumia katseellaan.

Kuvio 10: Elämyksen neljä erilaista ulottuvuutta (Tarssanen 2009, 9)

Hyvä esimerkki elämyksellisestä viihteellisyydestä on mielenkiintoisen televisio-ohjelman seuraaminen. Melontakurssi on taas mainio esimerkki opetuksellisesta elämyksellisyydestä ja tässä kohtaa yksilöllä on jo aktiivisempi rooli. Todellisuuspakoisessa elämyksessä on matkailija on kiipeily- tai seikkailutilanteessa. Esteettisessä elämyksessä matkailija ihailee maisemaa tai ympäristöä. Näissä edellä mainituissa esimerkeissä yksilöllä on joko aktiivinen tai passiivinen rooli ja hän joko uppoutuu tai omaksuu kokemaansa. Jos kaikki edellä mainitut ulottuvuudet voitaisiin kokea yhdellä kertaa, niin silloin saadaan kaikkein kokonaisvaltaisimman elämyskokemus. (Tarssanen 2009, 8-10.)

Elämykset on tapana liittää usein matkailuun ja etenkin ohjelmapalvelutuotteisiin. Kilpailu on kovaa ja pienikin matkailualan yritys kilpailee samoista asiakkaista Thaimaan, Dubain tai vaikkapa Disneyn teemapuiston kanssa. Asiakaspalveluun vaaditaan yhä monipuolisempia taitoja, jotta ohjelmapalveluyritys pärjäisi kilpailussa. Ympäristö, muut asiakkaat, odotukset, asiakkaan aiemmat kokemukset ja henkilökunta vaikuttavat myös asiakkaan elämyskokemuk-

seen tuotteen lisäksi. Elämys koetaan sisäisenä tuntemuksena, vaikka itse elämyskokemus syntyy lavastetussa tilanteessa, jonka yritys on järjestänyt. (Tarssanen 2009, 17-18.)

Matkailuelämystä luotaessa koulutettu henkilökunta on avainasemassa. Ilman asiantuntevaa henkilökuntaa mainiokin aktiviteetti, ateria tai maisema kuihtuu mitättömäksi. Tällainen työ on haastava, koska se vaatii henkilökunnalta ihmistuntemusta, kommunikaatiota, psykologiaa ja kykyä kohdata erilaisia ihmisiä, joilla on erilaiset tarpeet. (Tarssanen 2009, 25.)

3.3 Asiakas ja aktiviteetit

Aiemmin kerrotussa elämysmatkailussa asiakkaana voisi olla melkein kuka tahansa. Eskelinen (2011, 192) korostaa, että aivan tavalliset ihmiset haluavat kokea elämyksiä, koska se on hyvää vastapainoa arkisille tapahtumille. Nämä ihmiset muistelevat onnistuneita matkojaan silloin kun he ovat palanneet arkeen, koska he ovat kokeneet mielihyvää teattereissa, museoissa tai liikunnallisissa aktiviteeteissa. Eskelinen (2011, 194) jatkaa, että asiakkaat kaipaavat tunteita herättäviä elämyksiä. Kysymyksessä on ihmisen kaipuu nautintoon, jossa hän on vahvasti sitoutunut tapahtumaan.

Elämysmatkailijat eivät siis ole yhtenäinen ryhmä, koska osa heistä haluaa maukkaita lihapullia, osa taas vauhtia ja vaaroja ja osa mukavuutta sekä turvallisuutta. Elämysmatkailijat jakaantuvat monen elämyskulttuurin edustajiin. Jonkun matkailijan mielestä epämiellyttävä kokemus saattaa olla jonkun toisen mielestä arvokas elämys. (Veijola & toim. 2013, 65.)

Kulttuurimatkailijat ovat niin ikään hajanainen joukko, joilla on erilaiset tarpeet. Heitä on vaikea analysoida keitä he ovat, koska vierailu kulttuurikohteissa voi olla vain toissijainen syy matkalle lähtöön ja lisäksi kulttuurimatkailun määrittelemisen saattaa olla haastavaa. Kulttuurimatkailu tarkoitti aikaisemmin korkeakulttuurimatkailua (esimerkiksi vierailua Roomaan, Ateenaan tai Savonlinnan oopperajuhlille), mutta jo 1970-luvulta tämä käsite on laajentunut ja sen myötä kulttuurimatkailijan määrittäminenkin on vaikeampaa. (Edelheim & Ilola, 2017, 64-65.) Sivulla 20 on taulukko, jossa on jaoteltu erityyppisiä kulttuurimatkailijoita.

Hyvinvointimatkailijoille yhteistä on se, että matkailijan tavoitteena on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, koska matkailijan motiiveina on arjesta irtautuminen, rentoutuminen, hemmottelu, liikunta ja henkinen hyvinvointi. Luontomatkailua ja hyvinvointimatkailua voidaan yhdistää varsin menestyksekkäästikin, sillä luontoympäristö mielletään puhtaaksi, raikkaaksi, terveelliseksi sekä rauhoittavaksi. Luonnon on todettu edistävän ihmisen fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia, koska se on hyvää vastapainoa ihmisten kiireiselle elämäntavalle. Hyvänä esimerkkinä ovat suuren suosion Japanissa saavuttaneet metsäkylvyt, joissa keskitytään luonnon terapeuttisiin vaikutuksiin ja se on toiminut erinomaisena stressiterapiana (Edelheim

& Ilola, 2017, 76-80.) Edellä mainittuihin teorioihin viitattaessa voidaan todeta, että Pyhäsalmen kaivoksen elämispalvelujen tulevat asiakkaat voisivat olla keitä tahansa. Asiakassegmentti on varsin laaja riippuen siitä millaista elämystarjontaa Pyhäsalmen kaivoksessa on tulevaisuudessa.

3.4 Kaivosten uusiokäyttö Suomessa

Itä-Suomen yliopiston kaivostutkija Sonja Kivinen on tehnyt mielenkiintoisen työn Sustainable Post-Mining Land Use: Are Closed Metal Mines Abandoned or Re-Used Space, jossa on pohdittu kaivosten uusiokäyttöä. Kivinen on tutkinut 51 Suomessa sijainnutta kaivosta, jotka suljettiin vuosina 1924-2016 ja yli puolet näistä kaivoksista on ollut toiminnassa vähintään kymmenen vuoden ajan ja tavallisesti ne ovat sijainneet harvaan asutuilla metsämailla. Tutkittujen kaivosten päätuotteet ovat olleet kupari, nikkeli, rauta, kulta ja sinkki. Kivinen jatkaa, että jokainen suljettu kaivos on ainutlaatuinen ja uudelleenkäyttö edellyttää tarkkaa mahdollisuuksien, resurssien sekä rajoitusten arviointia, jossa otetaan myös mahdolliset vaaratekijät huomioon. (Kivinen 2017.)

Ensimmäiset kaivokset perustettiin Suomessa jo 1500-luvulla, mutta nykyaikainen kaivosteollisuus alkoi kehittyä noin sata vuotta sitten 1900-luvun alussa. Toistaiseksi aktiivisin jakso kaivosteollisuudessa koettiin 1960-1980-luvuilla. Sittemmin useita kaivoksia on suljettu ja puolet tutkituista kaivoksista suljettiin vuosien 1980-2016 välillä. Fraser Instituutin tutkimuslaitoksen vuonna 2016 tekemän kyselyn mukaan Suomessa on viidenneksi houkuttelevin kaivostoimintaan liittyvä lainsäädäntö maailmassa. (Kivinen, 2017.)

Kaivos on päätetty lopettaa silloin kun sen luonnonvarat ehtyvät tai louhinta ei ole enää taloudellisesti kannattavaa korkeiden louhintakustannusten tai alhaisten markkinahintojen vuoksi. Tavallisesti kaivosalueilla on ollut louhinnan jälkeen haasteita, koska ympäristön laatu on heikentynyt. Aiemmin kaivokset vain hylättiin tuotantovaiheen jälkeen ottamatta huomioon ihmisille tai ympäristölle aiheutuvia riskejä. Vasta hiljattain kaivostoiminnan jälkeiseen vaiheeseen liittyvät haasteet ovat saaneet enemmän huomiota. Nykyään suurin osa kaivosyhtiöistä suunnittelee enemmän määrin kaivosalueen palautusta vakaaseen tilaan louhinnan jälkeen, jotta mahdollisilta negatiivisilta vaikutuksilta välttyttäisiin. (Kivinen 2017.)

Kivinen toteaa, että ei ole olemassa maailmanlaajuisia kaivosten palautussuunnitelmia ja siksi kaivosten sulkemissuunnitelmat ovat yksityiskohtaisia ja sulkemisen jälkeiset toimenpiteet ovat pääasiassa kohdekohtaisia, koska jokainen kaivos on erilainen ympäristöineen ja ominaisuuksineen. Tästä johtuen tiedot kaivosten uudelleenkäytöstä ovat aika rajallisia. Kaivosten jälkeinen käyttö määritellään yleensä taloudellisin, teknisin ja yhteiskunnallisin perustein kaivosten omien ominaisuuksien lisäksi. Entisten kaivosalueen soveltuvuus eri toimintoihin

riippuu esimerkiksi alueella vallitsevan maankäytön, infrastruktuuriin, laitteiston sekä ympäristövaikutusten laajuuteen. Toisinaan kaivokset voidaan avata uudelleen alkuperäiseen käyttöönsä uuden teknologian tai korkeampien materiaalihintojen seurauksena. (Kivinen 2017.)

Kaivosalueita ympäröivän maiseman ominaisuudet tutkittiin viiden kilometrin vyöhykkeeltä kaivoksen keskipisteestä. Tutkimuksen mukaan noin 35 % entisten kaivosalueiden ympäristöstä löytyi kulttuurillisia virkistystoimintoja, mikä on kiinnostava tieto tämän opinnäytetyön kannalta. Tämän tyyppiset kaivokset sijaitsevat tiheään asutulla alueella tai lähellä asutusta. Yhdeksän suljettua kaivosta luokiteltiin kulttuuriperintökohteiksi ja näillä alueilla toimintaa oli kaikkein eniten mm. kaivost museo, ravintoloita, tapahtumia ja erilaisia vapaa-ajan aktiviteetteja. Nämä kaivokset ovat Haverin kaivos Pirkanmaalla, Jussarön kaivos Länsi-Uudellamaalla, Kotalahden kaivos Savossa, Mätäsvaaran ja Outokummun kaivokset Pohjois-Karjalassa, Orijärven kaivos Varsinais-Suomessa, Otanmäen kaivos Kainuussa ja Lampisaaren kaivos Vihannissa Pohjois-Pohjanmaalla. (Kivinen 2017.)

Outokummun entisellä kaivosalueella toimii museo, ravintola, golfkenttä ja lisäksi siellä järjestetään erilaisia kulttuuritapahtumia. Mätäsvaaran kaivoksessa järjestetään myös kulttuuri-tapahtumia sekä niiden lisäksi konsertteja esimerkiksi Lieksan Vaskiviikkojen aikaan. Siellä on myös tilapäinen parkkipaikka-alue. Haverin kaivokseen perustettiin kaivost museo, ravintola, sukellustoimintaa ja lomakylä. Luontopolku rakennettiin Jussarön, Korsnäsin ja Leveäselän entisille kaivosalueille ja niistä Jussarön luontopolku sijaitsee kansallispuistossa. Kotalahden kaivosalueelle rakennettiin vinttikoirarata, jossa on järjestetty koirien juoksukilpailuja. Otanmäen entisellä kaivosalueella sijaitsee lintuvesiallas. (Kivinen 2017.)

Virtasalmen entisen kuparikaivoksen alueelle Savoan on rakennettu harrastajamotoristien- ja autoilijoiden rata. Hammaslahden entiselle kaivosalueelle Joensuun lähelle on rakennettu ampumarata. Raajärven kaivosalueelle Kemijärvelle perustettiin ravintola ja lomakylä. Suosituiksi sukellus-paikoiksi ovat tulleet ne yhdeksän entistä kaivosta, jotka ovat jo täyttyneet vedellä ja Ylöjärven kaivosalueella sijaitseva Parosjärvi muuttui uima-alueeksi. Tosin tutkimukset ovat osoittaneet, että uiminen Parosjärvellä tulisi kieltää, koska pintaveden saastumista on havaittu alueella. (Kivinen, 2017.)

Melkein kolmasosaan oli syntynyt uutta infrastruktuuria ja teollisuutta, muun muassa jätevesien käsittelylaitos, sahateollisuutta ja majakka, joka saatiin aikaan muuttamalla entinen kaivostorni majakaksi. Muussa uudelleenkäytössä oli 12% kaivosalueista. Näillä alueilla havaittiin muun muassa sotilaallista toimintaa, palo- ja pelastusharjoituksia sekä tutkimushankkeita. Muutamia kaivoksia oli suunnitelmassa avata uudelleen alkuperäiseen käyttöönsä. Tutkimuksessa ilmeni, että noin 40 % kaivosalueista ei sisältänyt mitään merkittävää toimintaa, lukuun ottamatta metsänmyyntiä tai rakennusmateriaalien uudelleenkäyttöä. Rakennusmateriaalien

uudelleenkäytöllä tarkoitetaan sitä kun hiekkaa, soraa tai kiveä on otettu vanhoilta kaivosalueilta rakennustarkoituksiin. Yhteneväistä näille alueille oli se, että kyseiset kaivokset olivat jo toimiessaan pieniä ja ne sijaitsivat kaukana asutuskeskuksista. Saattaa olla, että niille kaivosalueille kohdistuu uudelleenkäyttöön liittyviä paineita enemmän, jotka sijaitsevat lähellä asutuskeskuksia kuin niille, jotka sijaitsevat syrjempänä. (Kivinen 2017.)

Kaivosalue tosin voidaan säilyttää myös sellaisenaan, mikäli se on tarkoituksenmukaista. Aina-kin puolessa tutkituista alueista oli syntynyt tai istutettu metsää, jonka tuottavuutta pitkällä tähtäimellä oli hankalaa arvioida. Kuitenkin huomattava osa entisistä kaivosalueista Euroopassa on metsittyä. Nopeasti kasvavassa puulajissa saattaa olla myös bioenergiatuotannon potentiaalia. (Kivinen, 2017.)

Suomessa kaivoksen sulkemiseen liittyy paljon hallinnollista valvontaa sekä lakiin perustuvaa säätelyä. Taustalla on ympäristönsuojelu, jätehuolto ja kaivostoiminnan liittyvien haittojen minimoiminen. Lisäksi tarvitaan erillisiä ympäristölupia sekä virallinen sulkemissuunnitelma tarvitaan myös. (Kivinen, 2017.)

Kaivostoiminta tuo maaperään erilaisia metalleja ja niitä voi olla jopa myrkyllisiä määriä. Tämä saattaa aiheuttaa rajoituksia mahdollisuuksille kaivostoiminnan jälkeiselle käytölle. Yksityiskohtaisempi tutkimus mahdollisista riskitekijöistä olisi välttämöntä kaivostoiminnan jälkikäyttöä pohdittaessa. Esimerkiksi ympäristöviranomaiset kielsivät kilpapyöräilyradan käytön arsenin ja kuparin leviämisen vuoksi. Lisäksi Suomen Puolustusvoimat luopuivat räjäytyksen testialueestaan, koska pölyäminen ja metallihiukkasten leviäminen ympäristöön piti estää. Erityisesti veden laatua olisi tutkittava kaikilla entisillä kaivosalueilla. Pitää arvioida myös riskit ja vaarat, jos entiselle kaivosalueelle rakennetaan uutta asuinalueita, koska kaivosalueen sulkemisen jälkeistä valvontaa ei välttämättä enää suoriteta silloin kun asuinalueella on jo asukkaita. Uudelleenkäyttö vaatii siis aina tehokkaan arvioinnin mahdollisuuksista sekä rajoituksista. (Kivinen, 2017.)

Nykyisin on arvioitu, että kaivoksen aktiivinen kausi kestää 17-25 vuotta, jonka jälkeen sen sulkeminen kestää noin viisi vuotta ja sitten se on seuraavan 30 vuoden ajan seurannassa. Puolet tutkituista kaivoksista oli saanut luvan, joka antaa oikeuden tutkia geologisia muodoksia sekä rakenteita. Tämän tyyppisellä aktiivisella etsinnällä saattaa olla merkittäviä vaikutuksia sillä kun mietitään kaivoksen jälkeistä käyttöä. (Kivinen 2017.)

Tutkimuksessa kävi ilmi, että julkinen sektori hallitsee enemmässä määrin matkailua ja kulttuurillista toimintaa entisissä kaivosalueissa. Voittoa tavoittelevia yrityksiä todettiin huomattavasti vähemmän. Hyvinä esimerkkeinä näistä ovat ne entiset kaivosalueet, joissa on sukellustoimintaa ja lintubongausta. Lisäksi nämä julkisen sektorin toimijat ovat vahvasti riippuvai-

sia vapaaehtoisista henkilöistä. Tämän tyyppinen toiminta ei korvaa kaivostoiminnan menetettyjä työpaikkoja, mutta se kuitenkin tuo alueelle tuloja sekä elämää. Kaivosalueen matkailu voi myös parantaa entisen kaivosalueen mainetta houkuttelevana käyntikohteena. (Kivinen 2017.)

Lähes kaikissa matkailukäytössä olevissa kaivoksissa on kaivoseumuseo. Museoiden tavoitteena on lisätä ihmisten tietoisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä sekä myös ylläpitää tätä tietoisuutta. Museot tallentavat, tutkivat ja kuvailevat historiaa ja siksi ne ovat kiehtovia käyntikohteita. Suomeen ensimmäiset nykyiset museot perustettiin 1880-luvulla, jolloin ne olivat kaupunki- ja maakuntamuseoita. Tyypillistä suomalaisille museoille tuohon aikaan on ollut se, että eri yhteisöt ovat perustaneet omia museoitaan. Museoalan organisoituminen tapahtui Suomessa toisen maailmansodan jälkeen ja etenkin 1960-luvulla. Tosin jo vuonna 1923 perustettiin Suomen museoliitto. (Pettersson & Kinanen 2010, 7, 27, 43, 62.)

Hotelli on lyhyt aikaista majoitusta maksua vastaan tarjoava majoitusliike, jossa on myös ravintola sekä hotellin erillinen vastaanotto. Jos kysymyksessä on korkeatasoinen hotelli, niin siellä tulisi olla erilaisten huoneiden lisäksi myös huoneistoja. Huoneiden tulisi olla suihkulla tai kylpyammeella varustettuna. Majoitustoiminnan lisäksi hotelleilla on yleensä tarjota myös muita palveluja sekä tiloja, esimerkiksi kokoustila, kuntosali ja sauna. Joissakin hotelleissa saattaa jopa olla kampaamo- tai kauneuspalveluja. Hotellin kohderyhmän määrittelee hotellin oma liikeidea, jossa hotelli voi olla keskittynyt esimerkiksi liikematkustajiin, vapaa-ajan matkustajiin tai kokousmatkustajiin. Hotellit voidaan jakaa kohderyhmänsä lisäksi muun muassa koon, tason, sijainnin tai omistuspohjan mukaan. Hotellit voidaan luokitella myös kansallisesti, kaupallisesti tai kansanvälisesti tasonsa mukaan. (Rautiainen & Siiskonen 2015, 27.)

Hotellin ydintuote on hotellihuone. Tämän ydintuotteen hinta- ja laatusuhteen on oltava hyvä liiketoimintaa harjoitettaessa. Hotellihuoneen sisustus ja varustus on oltava kunnossa, koska asiakkaan perustarpeet edellyttävät sitä. Hotellihuoneen varustuksella tarkoitetaan huoneessa olevia pöytiä, tuoleja ja sänkyä. Useat hotelliasiakkaat odottavat hotellihuoneessa olevan myös minibaarin. Hotelli nostaa palvelutasoaan minibaarilla ja se kasvattaa myyntiä ilman kallista huonepalvelujärjestelmän ylläpitämistä. Toki minibaarista syntyy kustannuksia energian kulutuksen muodossa. Minibaarin tuotevalikoimaa tulisi kehittää jatkuvasti ja tarkkailla, mitkä tuotteet myyvät eniten. Ne tuotteet kannattaa vaihtaa toisiin tuotteisiin, jotka eivät käy kaupaksi. (Rautiainen & Siiskonen 2016, 53, 154.)

Hotellin valintaan vaikuttavat seuraavat tekijät: Sijainti, ympäristö, pysäköintimahdollisuudet, kokoustilat, ravintolat, baarit, huoneiden siisteys ja varustelutaso (langaton internet-yhteys), aamiaistarjoilu, silitysmahdollisuudet, kuntosali, pesulapalvelu ja huoneiden moni-

puolisuus, joka voisi tarkoittaa esimerkiksi allergiahuoneita tai liikuntaesteisille tarkoitettuja huoneita. (Rautiainen & Siiskonen 2013, 56.)

Majoitustoiminnilla tarkoitetaan ammattimaisesti tapahtuvaa huoneiden tarjoamista asiakkaille. Tämä tarkoittaa hotellien lisäksi matkustajakoteja, retkeilymajoja, leirintäaluetamaatilamatkailua, lomamökkejä tai aamiasmajoitusta. Aamiasmajoitus, eli Bed & Breakfast majoitus on Suomessa vielä toistaiseksi varsin vähäistä verrattuna esimerkiksi Englantiin. Sen sijaan lomamökkeily on Suomessa hyvinkin suosittua. Lomamökkejä löytyy matkailukeskuksen yhteydestä tai järvien rannoilta. Lomamökkien omistajat ovat samalla matkailuyrittäjiä, jotka hankkivat mökin vuokralaiset itse tai välitysorganisaation avulla. Tämän tyyppinen välitysorganisaatio on esimerkiksi Lomarengas Oy. Matkustajakodit eroavat hotelleista siinä, että niiden varustus on vaatimattomampaa, mutta ne ovat samalla paljon edullisempia kuin hotellit. Maaseutumatkailu on matkailun yritystoimintaa, joka perustuu maaseudun vetovoimatekijöihin, esimerkiksi luonnonrauhaan tai kulttuurimaisemaan. Leirintäalueet ovat yleensä kuntien tai yksityisten omistamia ja niissä harjoitetaan leirintää teltoissa tai matkailuvaunuissa yöpyville vieraille. Retkeilymajat, eli hostellit on tarkoitettu ensisijaisesti vai yöpymispaikoiksi, joten ne voivat olla päiväsaikaan suljettuna. Ne ovat suhteellisen edullisia, koska asiakas maksaa vain vuodepaikasta eikä koko huoneesta. Huoneessa siis on vuodepaikkoja vähintään kahdelle hengelle. Hostelleissa on useimmiten itsepalvelukeittiö ja pyykinpesumahdollisuus. Suihku ja WC sijaitsevat yleensä käytävällä. (Rautiainen & Siiskonen 26, 35-39.)

Kokous tarkoittaa tilaisuutta, jossa saman pöydän ääressä on joukko ihmisiä, jotka pohtivat yhteisen asian eteenpäin viemistä. Kokouksen tarkoitus voi olla jokin muukin, kuten esimerkiksi päätöksenteko, ideointi, tilannekatsaus, tiedotus tai ongelmanratkaisu. Kokous terminä tarkoittaa tilaisuuksia, jotka mahdollistavat kommunikaation. Kokouksessa päätetään, tiedotetaan ja keskustellaan yhdessä sekä valitaan eri henkilöitä tehtäviin. Kokousjärjestelyt saattavat sisältää ruuat ja juomat, majoituksen, kuljetuksen ja oheisohjelmaa. Kokouksen osallistujat saattavat vaihdella muutamasta henkilöstä tuhansiin henkilöihin. Erilaisia kokouksista käytetään seuraavia nimityksiä: kehityskokous, myyntikokous, projektikokous, ohjausryhmän palaveri, vuosikokous, ideariihi, neuvottelu ja tilannekatsaus. Kokouksia pitävät esimerkiksi yhdistykset, johtokunnat ja yritykset. Erilaisia kokoustyyppejä ovat muun muassa konferenssi, kongressi, yleiskokous, foorumi, seminaari, työpaja (workshop), ryhmäkeskustelu ja debatti. Kokoustilat tulisi rakentaa siten, että ne olisivat helposti muunneltavissa pienemmiksi tiloiksi. Hotellit ovat yleensä erikoistuneet myös kokoushotelleiksi, jolloin asiakas voi majoittua samaan taloon. Kokouspaikan valintaan vaikuttavat muun muassa sijainti, kulkuyhteydet, kokoustilat (äänieristys, valaistus, esteetön liikkuminen ja näkyvyys, toimiva akustiikka, ilmastointi), henkilökunnan ammattitaitoisuus, lähiympäristön tarjoamat mahdollisuudet oheisohjelmaan, turvallisuuspalvelut, näyttelytilat ja majoitus- sekä ravintolatilat. (Rautiainen & Siiskonen 2013, 14, 55-56, 60.)

Uimahallit tarjoavat asiakkailleen rentoutumista, virkistymistä, kuntoilemista peseytymistä ja uimaopetusta. Ympäri vuoden uimahalleissa voi harrastaa erilaisia vesiliikuntamuotoja. Uimahalleja ja kylpylöitä käyttävät kaikenikäiset ihmiset ja ne palvelevat asiakkaitaan varsin laajasti, koska uimahallien asiakasryhmiä on paljon. Näitä voitaisiin kutsua myös toimintakeskukseksi, koska ne ovat kehittyneet ajan saatossa varsin monipuolisiksi palvelupaikoiksi. Nykyään yhä useammassa on kuntosali, vesivoimistelumahdollisuuksia, uimakouluja, vesipelastustoimintaa, uimahyppypaikkoja ja kahvio. Joskus myös löytyy vesidisko, tunnelmaunteja, kiipeilyseiniä, perheunteja ja vedenkammoisten uimakouluja. Liitännäispalveluja saattaa uimahalleissa myös olla, mikä käsittää muun muassa keilahallin, solariumin ja hierontaa. Uimahallilla on työllistävä vaikutus, sillä henkilökuntaan kuuluu johtaja, uinninvalvojia, uinninopettajia, siistiöitä, kahvion hoitajia ja laitoshmiehiä. Työyhteisöön saattavat kuulua myös liikunnanohjaajia, toimistosihiteereitä yms. Suomessa on noin 250 kylpylää tai uimahallia ja vuosittain niissä käy noin 20 miljoonaa asiakasta. (Keskinen, ym. 2011, 213-214.)

Golf on peli, jossa pallo pitäisi saada lyötyä maahan kaivettuun reikään. Golf vaatii pelaajaltaan keskittymistä ja siksi keskustelu lyönninaikana ei ole suotavaa. Kovalla vauhdilla etenevä Golfpallo voi pahimmillaan aiheuttaa jopa kuoleman. Golfissa olisikin tärkeintä se, ettei kukaan ole lyöntietäisyydellä. Golfkenttiä ei ole kahta samanlaista, sillä golfkenttään vaikuttavat sen maa-alueen luonne, suunnittelijan näkemys, rakentamisen määrärahat ja muotoilijoiden ammattitaito. Toki golfkentät muistuttavat paljon toisiaan, sillä kyse on kuitenkin samaan tarkoitukseen suunnatusta alueesta. Golfkenttä vaatii jatkuvaa kunnostusta, sillä sinne jää helposti lyöntijalkia ja lisäksi niitä tulisi kastella vedellä. (Tarmion 2013, 15-17, 43.) Outokummun Vanhan kaivoksen alueelle on rakennettu golfkenttä ja tämä on yksi mielenkiintoinen tapa hyödyntää entistä kaivosympäristöä.

Kiipeilyn suosio kasvaa Suomessa kokoajan ja se on pitkälti sisäkiipeilyn ansioista. Nyt jo arviolta 50 000 suomalaista harrastaa kiipeilyä, joista melkein 4000 kuuluu johonkin Suomen kiipeilyliiton jäsenseuraan vuoden 2015 lopussa. Rajoittavia tekijöitä kiipeilyseinien rakentamiselle on korkeiden tilojen puute. Koulujen liikuntahallien kiipeilyseinät yltävät noin seitsemän metrin korkeuteen, koska liikuntahallit ovat mitoitettu lentopallon, koripallon ja muun vastaavan lajin harrastamiseen eikä tämä enää sovellu edityneemmälle kiipeilyn harrastajalle. Tosin aloittelijalle tämän korkuinen seinä sopii hyvin lajin kokeilemiseen. Sisätilat soveltuvat lajin harrastamiselle kuitenkin paremmin, koska sopivia vuoria kiipeilyyn Suomessa ei ole muutamaa poikkeusta lukuottamatta (Olhavanvuori Repoveden kansallispuistossa Kaakkois-Suomessa ja Korouman rotkolaakso Posiolla). (Jyrkynen 2016, 4-5, 7.)

Ennen kuin kiipeilyseinää rakennetaan, niin tulisi päättää kuka ylläpitää ja omistaa kiipeilyseinän. Samalla tulisi myös pohtia kiipeilyseinän käyttötarkoitusta. Järjestetäänkö kiipeilysei-

nällä kilpailuja ja tarvitaanko siksi katsomotiloja. Mitkä olisivat kiipeilyseinän aukioloajat ja mikä olisi kävijämäärä? Onko alueella kiipeilykerhoja, joiden kanssa voisi tehdä yhteistyötä ja mitä tehdä kiipeilyseinälle, mikäli se ei taloudellisesti kannata? Kun kiipeilyseinä valmistuu, niin rataa tulisi vaihtaa muutaman kuukauden välein. Kiipeilytilaa tulisi myös siivota ja kiipeilyseinää huoltaa valmistajan ohjeiden mukaan. Kiipeily on todella turvallinen harrastus, sillä Saksassa vuosina 2007-2011 tehdyn tutkimuksen mukaan onnettomuustaaajuus oli 0,02 onnettomuutta tuhatta kiipeilytuntia kohden ja näistäkin suurin osa oli hyvin pieniä loukkaantumisia, muun muassa sormivammoja. Pyöräilyssä ja sauvakävelyssä tapahtuu onnettomuuksia enemmän kuin kiipeilyssä. Lujuuslaskelmilla tulisi varmistua kiipeilyseinän kannattavuudesta. Pelastussuunnitelma pitäisi laatia kiipeilyseinätilaan, jotta loukkaantuneiden kuljettaminen sujuisi vaivatta. Kiipeily kehittää yleiskuntoa, voimaa, kehonhallintaa ja koordinaatiota. (Jyrkynen 2016, 7-10, 28.) Kiipeilyn harrastus ei välttämättä onnistuisi maan alla Pyhäsalmen kaivoksessa, koska siellä ei kovin korkeita tiloja löydy. Sen sijaan kiipeilyseinän rakentaminen kaivostornin yhteyteen voisi olla loistava idea, sillä kaivostorni on useita kymmeniä metrejä korkea.

Yksi yllättävänkin suosittu harrastus on tarkka-ammunta. Tässä kyseisessä harrastuksessa ampuja pääsee kokeilemaan omaa osaamistaan ääri rajoille asti. Suosiosta huolimatta ampumaratojen määrä Suomessa on vähenemään päin. (Jormanainen 2017, 6) Hammaslahden kaivosalue Joensuun lähellä on muutettu ampumaradaksi (Kivinen 2017). Ampumaradan rakentaminen Pyhäsalmen kaivosalueelle voisi olla niin ikään toimiva idea.

Frisbeegolf on noussut hurjaan suosioon Suomessa viime vuosina. Laji on lähes ilmainen ja se sopii kaiken ikäisille. Sitä voi harrastaa niin ajanviettenä yhtä hyvin kuin kilpaurheilunakin. Kaiken lisäksi lajin on sanottu olevan huvittoman hauska. Nämä ovat varmaankin syyt frisbeegolfin suureen suosioon. Loukkaantumisriski on lähes olematon, mutta silti laji tarjoaa haasteita. Frisbeegolfratoja on Suomessa jo yli 600 ja ratoja tehdään jatkuvasti lisää kaikkialle Suomeen. Suomessa on sanottu olevan eniten frisbeegolfratoja suhteutettuna väkimäärään. Suurin osa näistä radoista on ilmaisia ja ne ovat käytössä vuoden ympäri. (Toivonen & Kettunen 2014, 6, 105; ”Kaikki Suomen frisbeegolfradat yhdessä paikassa” 2018).

Pakohuoneessa yleensä 2-6 hengen joukkue yrittää päästä ulos huoneesta ratkaisemalla pulmia ja pääättelemällä oikeita johtopäätöksiä. Aikaa on anettu 60 minuuttia, mutta tarjolla voi olla lyhyempiä sekä pitempiäkin pakohuoneita. Peliä on sovellettu myös pakoautoihin ja pakoasuntovaunuihin. Pakohuoneen ympäristö saatetaan lavastaa esimerkiksi hylätyksi mielisairaalaksi, maahan syöksyneeksi lentokoneeksi tai keskiaikaiseksi luostariksi. Yleensä pelaaja käy yhdessä pakohuoneessa vain kerran, sillä huoneeseen ei kannata enää mennä uudelleen, jos ratkaisut on jo tiedossa. (Korteso 2018, 10.)

Pakohuone kehitettiin tiettävästi Japanissa vuonna 2007. Liikeidea levisi nopeasti ympäri maailman. Ensimmäinen pakohuone tuli Suomeen vuonna 2014 Insideout Escape Gamen tuomana. Maailmassa on jo tuhansia pakohuoneita ja niitä tehdään koko ajan lisää. Pakohuoneyritysten määrä on yli 20-kertaistunut Suomessa vuosina 2014-2018. (Kortesuo 2018, 13, 21.)

4 Elämyksellisten kaivosten arviointi

Tässä kappaleessa esitellään opinnäytetyössä käytettyjä tutkimusmenetelmiä, jotka olivat Benchmarking-, havainnointi- ja ideointimenetelmä. Benchmarking suoritettiin tutkimalla internetistä mielenkiintoisimpia entisiä kaivosalueita, jotka ovat matkailullisessa käytössä. Havainnointi tehtiin Tytyrin elämyskaivokseen Lohjalle osallistumalla siellä opastetulle hieman yli tunnin kestäneelle kierrokselle. Ideointimenetelmä oli nimeltään 8 x 8, jossa saatiin 64 erilaista ideaa aikaan.

Benchmarking tarkoittaa suorituskyvyn ja suoritteiden vertailevaa analyysiä esimerkiksi organisaatioiden osalta. Toisinaan käytetään esikuva- analyysi- termiä. Tämä menetelmä paljastaa parhaimman organisaation, tuotteen tai toimijan, joka on vertaansa vailla suhteessa toisiin toimijoihin. On olemassa monia erilaisia tapoja tehdä Benchmarking- tutkimuksia ja näin ollen tällä menetelmällä on useita eri alalajeja. Lukuisat suuret yritykset ovat käyttäneet Benchmarking- menetelmää menestyksekkäästi kehittäessään omaa toimintaansa monissa eri yhteyksissä, esimerkiksi tuotetestauksessa tai vertaillen kuntia ja kaupunkeja. Benchmarking saattaa antaa ratkaisuja ongelmiin tai ainakin sen avulla voidaan tunnistaa piileviä ongelmia. Benchmarking saattaa kertoa myös sen, mitkä tahot ovat innovatiivisempia, laadukkaimpia ja tehokkaimpia toiminnoissaan. (Kansallinen ennakointiverkosto 2010.)

Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti (2015, 186) ovat todenneet, että Benchmarking on tutkimusmenetelmä, jossa tutkitaan miten muut organisaatiot tai yritykset toimivat. Menestyvät organisaatiot valitaan yleensä tutkimuskohteiksi, koska tavoitteena on saada selville menestyksen syyt. Näin ollen nämä hyväksi havaitut toimintatavat voitaisiin ottaa käyttöön omassa kehittämistä kaipaavassa kohteessa. Kilpailijat, oman yrityksen muut osastot ja toisten toimialojen organisaatiot voivat olla hyviä vertailukohtia. He mainitsevat myös, että tämä tutkimusmenetelmä vaatii hyvän pohjustustyön, joka alkaa siitä miten oma kohde kaipaisi kehittämistä. Tämän jälkeen valitaan vertailukumppanit, joissa asiat luonnistuvat paremmin ja sitten etsitään tietoa miten tämä vertailukumppani onnistuu tehtävässään. Tutustumiskäynnit sekä internetistä löytyvä materiaali ovat hyviä apuvälineitä benchmarkingissa. Kun ollaan lähdössä benchmarking- vierailulle, niin on hyvä tehdä lista asioista, jotka on syytä havainnoida ja kysyä. He toteavat lopuksi, että oman organisaatioon sovelletaan luovasti Benchmarkingista saa-

tuja tuloksia ja on myös muistettava, että kaikki vertailukohteen hyvät puolet eivät välttämättä ole suoraan sovellettavissa omaan organisaatioon.

Havainnoinnin avulla voidaan saada tietoa, mitä tapahtuu luonnollisessa ympäristössä ja kuinka ihmiset käyttäytyvät. Tutkimuksellinen havainnointi on systemaattista tarkkailua. Tämä tutkimusmenetelmän avulla voidaan saada tietoa siitä toimivatko ihmiset niin kuin he uskovat toimivansa. Havainnoinnin tutkimusmenetelmä sopii hyvin esimerkiksi kehittämistä vaativiin tehtäviin ja se on hyvin yleinen tutkimusmenetelmä palvelumuotoilussa. Tässä selvitetään, mitä kohde tekee, miten sitä käytetään ja mitä siinä tapahtuu. Havainnointi sopii erinomaisesti tutkimusmenetelmäksi silloin kun tutkituttavat eivät kerro haastattelijalle suoraan omia ajatuksiaan. Tämä kaikki vaatii huolellisen valmistelun ennakkoon. Haastattelija saattaa tarvita lupia tai jonkun organisaation hyväksynnän. Julkisella paikalla havainnointiin ei tarvita lupia, mutta toiminnan on oltava kuitenkin laillista. Havainnoinnin on oltava järjestelmällistä. Se kohdistuu ennalta määrättyyn kohteeseen ja tulokset rekisteröidään heti muistiin. Havainnoinnissa voidaan käyttää kaikkia mahdollisia aisteja. Videokamera on havainnoinnissa oivallinen apuväline, koska sieltä näkyvät myös ilmeet ja eleet. Tallentaminen on suotavaa, koska ihmisen katse on valikoiva ja jotkut asiat saattavat jäädä huomioimatta. (Ojasalo, ym. 2015, 114-116.)

Kun havainnointia suunnitellaan, niin on ensin päätettävä onko havainnoija aktiivinen osallistuja vai ulkopuolinen tarkkailija. Tätä tutkimusmenetelmää on kritisoitu siitä, että havainnoija muuttaa läsnäolollaan tilannetta. Esimerkiksi kun tutkija astuu luokkahuoneeseen, niin opettajien ja oppilaiden käytös voi muuttua. Yksi ratkaisu tähän on ollut se, että tutkija vierailee luokassa moneen kertaan, jolloin tutkittavat tottuvat hänen läsnäoloonsa. Eräs havainnointitapa on Mystery shopping (haamuasiakkuus), jossa palveluyrityksen ulkopuolinen tutkija on tekeytynyt tavalliseksi asiakkaaksi henkilökunnan tietämättä. (Ojasalo, ym. 2015, 116-117.)

4.1 Vertailun kohteet Suomessa

Tässä kappaleessa kerrotaan benchmarkingin ja havainnoinnin kohteet Suomessa. Kohteiksi valittiin neljä entistä kaivosaluetta, joiden käyttöä hyödynnetään matkailun käytössä sekä yksi entinen paperitehdas. Tytyrin kaivos on näistä neljästä kaivosalueista ainoa, jonka kaivostoiminta ei ole vielä päättynyt, mutta kaivoksen jo poistettuja alueita käytetään elämysmatkailussa. Yksi suljettu paperitehdas on valittu myös kohteeksi, jotta vertailuun saataisiin uusia näkökulmia. Benchmarkingista olisi saattanut tulla näkökohdiltaan suppeampi, jos vertailuun olisi valittu vain entisiä kaivosalueita.

Tytyrin kaivokseen tehtiin vierailu helmikuun alussa, jolloin havainnointiin miten siellä on saatu kaivoksen jälkeinen toiminta onnistumaan. Havainnointi tapahtui osallistumalla opastetulle kierrokselle, jollaisia järjestetään viisi kertaa viikossa. Kesäaikana opastettujen kierrosten määrä moninkertaistuu ja kesäisin Tytyrin kaivoksessa on enemmän esillä taiteilijoiden luomia näyttelyitä. Opastettuja kierroksia on myös mahdollista saada Ruotsin ja Englannin kielisinä. Ryhmälle on myös mahdollista saada räätälöity kierros ja lapsille järjestetään myös oma kierros Tytyrin Tyyra-peikon kanssa. Elämyskaivoksesta löytyy myös hiekkalaatikko lapsille. (Tytyri, opastettu kierros 2018.)

Tytyrin kaivos sijaitsee lähellä Lohjan keskustaa. Kaivoksen vieressä on kalkkitehdas, mikä on yhä aktiivisessa käytössä. Tytyrin kaivos aloitti toimintansa vuonna 1897, mutta maanalainen toiminta alkoi vasta vuonna 1947. Louhinta tapahtuu 200-350 metrin syvyydessä ja kalkkiesiintymän on arvioitu riittävän useiksi vuosikymmeniksi. Elämyskaivos täyttää tänä vuonna 30 vuotta. (Tytyri, opastettu kierros 2018.)

Pääsylippu opastetulle kierrokselle ostettiin maan päältä niin kutsutusta vierastuvasta. Tämä vierastupa oli hyvin siisti ja siellä oli lipunmyynnin lisäksi pieni matkamuistomyymälä ja WC-tilat. Ennen kierroksen alkua siellä näytettiin televisioruudulta lyhyitä filminpätkiä, joissa oli entisiä kaivostyöläisiä töissä. Vierastuvalta sai myös kypärän ennen kaivokseen menemistä. (Tytyri, opastettu kierros 2018.)

Maan alle -110 tasolle siirryttiin hissiyhtiö Koneen hissillä, joka oli todella nopea. Hississä oli digitaalinen näyttö, joka kertoi missä syvyydessä milloinkin mennään ja paljonko on hissillä on vauhtia. Vauhti ilmoitettiin yksikkönä metriä sekunnissa. Tytyrin elämyskaivos on samalla myös hissiyhtiö Koneen pivenpiirtäjähissien testauspaikka. Yleisölle avoin kierros oli 80 metrin syvyydessä, mutta kaivosteollisuudessa käytetään sanamuotoa -110 tasolla, koska maan päällä sijaitsevan kaivostornin huipun lasketaan olevan tasolla nolla. Elämyskaivoksessa on +8C lämmintä vuoden ympäri tasolla -110. Tytyrin kaivoksesta pumpataan vettä, minkä lohjalaiset käyttävät talousvetenään. (Tytyri, opastettu kierros 2018.)

Kierros alkoi näyttelyllä, jossa kerrottiin Suomen ja Lohjan kallioperästä. Sen jälkeen alkoi näyttely kaivoksen historiasta ja se oli hyvin informatiivinen ja todenmukainen näyttely. Näyttely sisälsi muun muassa poisjääneitä kaivosautoja ja kaivostyökaluja, aikajanoja kaivoksen eri vaiheista sekä paljon vanhoja mustavalkoisia valokuvia entisajan kaivostyöläisistä. Kierroksen aikana tutustuttiin muun muassa kattilan näköiseen Kivikippahissiin, jolla kuljetettiin aikoinaan kaivoksessa niin ihmisiä kuin työkalujakin. Seuraavassa kuvassa on kuvattuna kaivoksessa näytillä ollut Kivikippahissi. (Tytyri, opastettu kierros 2018.)

Kuvio 11: Kivikippahissi (Luttunen 2018)

Opastetun kierroksen loppuvaiheessa käytiin Tytyri- salissa, jossa lämpötila on noin + 20C. Tytyri-Salin voi kuka tahansa vuokrata ja se onkin toiminut useiden juhlien ja tapahtumien pitopaikkana. Maksimi henkilömäärä Tytyri-salissa on sata henkilöä ja siellä on mahdollista myös ruokailla. Ruokailu järjestyy helpoiten ottamalla yhteyttä catering- palveluihin, jotka ovat jo aiemmin toimineet Tytyri- salissa. Tytyri- salista löytyy muun muassa videotykki, valkokangas ja äänentoistolaitteet. Kun Tytyri- salissa järjestetään tapahtuma, niin jonkun täy-

tyy olla henkilökunnasta mukana Tytyri- salin sisäänkäynnin luona, jottei kukaan tapahtumavieras salista poistuessaan eksyisi kaivoskäytäviin, joita Tytyrin kaivoksessa on peräti yli 60 kilometriä. (Tytyri, opastettu kierros 2018.)

Opastettu kierros huipentui valoteokseen, joka esitettiin sata metriä leveässä ja sata metriä syvässä kaivoslouhoksessa. Valittavana oli kolme erilaista valoteosta, joissa jokaisessa erilainen musiikki soi kaiuttimista samalla kun eriväriset upeat valot tuikkivat 50 - 100 metrin päässä. Silmät eivät osanneet arvioida etäisyyttä kaivoksen pimeydessä kunnolla, sillä havainnoin aikana vaikutti siltä, että valot olisivat olleet paljon lähempänä. Valot sijaitsivat louhoksessa varsin hankalakulkuisissa paikoissa ja ne on saatu paikoilleen jousiampujien avulla. (Tytyri, opastettu kierros 2018.)

Palvelu Tytyrin kaivoksessa oli ystävällistä ja asiantuntevaa. Kierros elämyskaivokseen oli hieno ja vaikuttava kokemus. Kierroksen kesto oli noin 80 minuuttia. Tytyrin elämyskaivoksen markkinointi on aika pitkälti omien nettisivujen ja Lohjan matkailun varassa (Tytyri, opastettu kierros 2018). Tytyrin elämyskaivoksella on todella kattavat ja siistit kotisivut, joista löytyy kaikki tarvittava tieto elämyskaivoksesta (Tervetuloa syvälle maan uumeniin 2018). Pyhäsalmen kaivos voisi ottaa mallia Tytyrin elämyskaivoksesta ja perustaa myös oman kaivosmuseon kotisivuineen, jonne olisi mahdollista saada opastettuja kierroksia.

Lohjalla sijaitsee myös entinen Ojamon kalkkikivikaivos, joka on jo täyttynyt vedellä ja sitä käyttävät Meriturva pelastusharjoituksiin sekä kokeneet sukeltajat vapaa-ajan sukeltamiseen. Ojamon kaivos ei kuitenkaan ole suurten matkailijaryhmien käytössä. (Tytyri, opastettu kierros 2018.) Lisäksi sukeltaminen Ojamon louhoksella on luvanvaraista (Leppänen 2018, 13).

Kuparimalmin löytäminen Outokummun kaivoksesta vuonna 1910 käynnisti teollistumisen Outokummun kaupungissa. Kaivoksen toiminta loppui vasta keväällä 1989 ja se tuotti malmin lisäksi sinkkiä, kultaa, hopeaa, nikkeliä ja rautaa. Kaivos alkoi tekemään yhteistyötä matkailualan kanssa jo 1960-luvulla, jolloin vanhaan kaivokseen avattiin kaivosnäyttely. Vähän myöhemmin kaivostorni avattiin yleisölle ja turisteille järjestettiin opastettuja kaivoskierroksia 1970- ja 1980-luvuilla. Outokummun kaivosmuseo perustettiin vuonna 1982. Kaivosmuseo oli jatkoa kaivoskierroksille. Outokummun vanha kaivos on toiminut monien näyttelyiden, tapahtumien ja tilaisuuksien pitopaikkana. Samoihin aikoihin 1980-luvulla kaivosalueelle perustettiin Vuorenpeikonmaa- niminen matkailukohde. Sen toiminta loppui 1990-luvun lama-aikaan. Outokummun kaivoshistoria näkyy kaupungissa yhä, sillä katujen, talojen ja liikkeiden nimet viittaavat kaivostoimintaan. Kokonaan kaivostoiminta ei Outokummusta lähtenyt kaivoksen sulkemisen jälkeen, sillä Mondo Minerals Oy rikastaa Outokummussa talkkia ja teollisuuskylässä sijaitsee mineraalitekniikan laboratorio. (Piiparinen, 2008, 9, 95, 99, 110, 117.)

1990-luvun loppupuolella esitettiin Outokummun vanhassa kaivoksessa joka kesä kaivosmusikaali ”Kairatut sydämet”. Samoihin aikoihin siellä esitettiin dekkarinäytelmää ”Kuparisydän” ja myös Leena Lehtolaisen teokseen perustuva näytelmä ”Tulkoon myrsky”. Kaikkien edellä mainittujen näytelmien tapahtumat sijoittuivat Outokummun kaivokseen vähintään epäsuorasti. Nuorisoa ovat eniten kiinnostaneet kaivosalueen rock- konsertit. Vanhan kaivoksen matkailun perustana on ollut ainutlaatuinen kaivosmiljöö. Vanhassa kaivoksessa on monien vuosien ajan järjestetty muun muassa Kivi- ja mineraalimessut. (Piiparinen 2008, 117, 119.)

Keretin kaivostorni Outokummun vanhalla kaivosalueella on yksi kaupungin symbooleista ja se muistuttaa kaupungin kaivosmenneisyydestä. Tämän kaivostornin ympäristöön on rakennettu golfkenttä. Tästä tornista on tullut Outokummun Golfseuran symboli ja golfkentän markkinoinnissa tornin läsnäoloa on hyödynnetty. Ilman kyseistä tornia Outokummun golfkenttä olisi melko tavallinen golfkenttä muiden kenttien joukossa. (Piiparinen 2008, 113.)

Outokummun vanhan kaivoksen alue on säilynyt melko yhtenäisenä. Outokummun matkailu Oy oli pitkäaikainen toimija alueella matkailun alalla. Vuonna 2008 vastuun matkailualasta otti Outokummun kaupunki. 1990- luvulla kaivosalueella aloitti Pohjois-Karjalan ammattiopiston kulttuurialan opintolinja. Kyseisen ammattiopiston ja golseuran lisäksi aluetta ovat käyttäneet lukuisat yhdistykset, yritykset ja yksityishenkilöt. (Piiparinen 2008, 116.)

Outokummun kaivoksella on omat kattavat kotisivut, joista löytyy paljon tietoa kaivoksen jälkeisestä käytöstä. Kotisivujen mukaan Outokummun vanhasta kaivoksesta tai kaivosalueella on kolme eri ravintolaa, kaivoseumio, labyrintti ja opastettuja kierroksia. Lapsille löytyy omia kaivoskierroksia sekä iso ulkoilualue kiipeilymahdollisuuksineen ja paljon muuta puuhaa. Juhlia ja tilaisuuksia on mahdollista järjestää useassa eri paikassa niin kaivoksen sisällä kuin kaivosalueella maan päälläkin. Kaivosalueelta löytyy kuusi pysyvää näyttelyä ja kaivostorniin on myös mahdollista päästä. Kotisivujen perustella voi päätellä, että Outokummun vanha kaivos tekee yhteistyötä paikallisten majoituspalveluiden kanssa, koska kaivoksen sivulla suositellaan käytettäväksi tiettyjä paikallisia majoituspalveluita. (Holm 2011; Outokummun kaupunki 2018 a; Outokummun kaupunki 2018 b; Outokummun kaupunki 2018 c; Outokummun kaupunki 2018 d; Outokummun kaupunki 2018 e; Outokummun kaupunki 2018f.)

Mätäsvaaran entinen molybdeenikaivos sijaitsee Lieksassa ja sen toiminta-aika jäi varsin lyhyeksi. Kaivos aloitti toimintansa talvisodan kynnyksellä vuonna 1939 se oli aikoinaan Suomen toiseksi suuri kaivos Petsamon nikkeli-kaivoksen jälkeen. Jatkosodan aikana sotavangit olivat osa kaivoksen työvoimaa ja kaivoksen molybdeeniä toimitettiin Saksan sotateollisuuden käyttöön. Kaivos suljettiin vuonna 1947 luultavasti siksi, koska molybdeenin kysyntä laski rajusti sodan päättymisen jälkeen. Vuonna 1995 kaivosalueella järjestettiin konsertteja yhteistyössä Lieksan kaupungin, Lieksan nuorisopuhallinorkesterin ja kyläyhdistyksen talkootöinä. Sen jäl-

keen aluelle on tehty kaivospolku opasteineen. Lieksan Vaskiviikkojen konsertteja on nähty Mätäsvaaran kaivoksella jo yli 20 vuoden ajan ja kymmenien metrien korkuiset kallioseinämät sekä vedellä täyttynyt avolouhos luovat konsertteihin omanlaisensa tunnelman. (Mätäsvaaran kaivos 2018a; Mätäsvaaran kaivos 2018b; Mätäsvaaran kaivos 2018c; Mätäsvaaran kaivos 2018d; Mätäsvaaran kaivos 2018e; Mätäsvaaran kaivos 2018f; Mätäsvaaran kaivos 2018g.)

Mätäsvaaran kaivosta ei kuitenkaan ole osattu markkinoida oikealla tavalla, sillä Mätäsvaaran kaivoskylästä ei ole olemassa edes tienvarsikylyttä. Lieksan kaupunki ja paikallinen kyläyhdistys vääntävä kättä siitä kummalle kuuluu kaivoskylästä kertovan tienvarsikylytin pystyttämisen. Kaivosnäyttely löytyy tyhjän liiketalon kellarista lukon takaa ja liikehuoneiston avain on kyläyhdistyksen puheenjohtajan hallussa. Kaivoksen historia vaikuttaisi olevan unohdettu, vaikka Mätäsvaaran kaivoskylän suunnitteli kansainvälisestäikin tunnettu arkkitehti Alvar Aalto. (Peiponen 2015; Peiponen 2015.)

Haverin kaivos sijaitsee Ylöjärvellä Tampereen pohjoispuolella. Avolouhintaa alueella alkoi jo 1700-luvun alussa, mutta välillä toiminta vaimeni vuosikymmeniksi. Yhtäjaksoisempi kaivos-toiminta alkoi vuonna 1935 ja vuoden 1952 Helsingin kesäolympiasten kultamitalit tehtiin Haverin kaivoksesta saadusta kullasta. Aikoinaan Haverin kaivos oli Euroopan ainoa kaivos, jossa louhittiin kultaa päätuotteena. Kaivos lopetti toimintansa vuonna 1961. (Haverin kaivos 2018b; Haverin kaivos 2018c; Haverin kultakaivoksen alue 2018.)

Aluetta on kehitetty matkailukeskukseksi jo viime vuosituhaten lopulta lähtien ja nykyään siellä toimii Kultahaverin vapaa-aika Oy- niminen matkailualan yritys, jolta saa vuokrattua muun muassa polkupyöriä, suksia ja veneitä. Alueelta löytyy uimaranta, rantasauna, lomamökkejä, kaivostorni, tenniskenttä, näköalatasanteita, minigolf-rata, karavaanarialue, vaellusreittejä, sukellustoimintaa, elintarvikekioski, kahvila, ravintola ja opastettuja museokieroksia. Visitylöjärvi hoitaa myös kaivosalueen matkailumarkkinointia omilla kotsivuillaan. (Haverin kaivos 2018a; Haverin kaivos 2018b; Haverin kaivos 2018c; Haverin kultakaivoksen alue 2018; Karvinen 2015)

Kankaan paperitehdas perustettiin vuonna 1872. Se sijaitsi Jyväskylän keskustan läheisyydessä Tourujoen varressa ja sen aiempi nimi oli Lohikosken paperitehdas. Ensimmäiset tuotteet olivat sanomalehtipaperi ja käärrpaperi. Paperitehdas vihittiin käyttöön 13.1.1874. Tehdas oli 1980-luvulle tultaessa Suomen kolmanneksi suurin hienopaperien tuottaja. (Keronen 2006, 11, 49.)

Tehdas lopetettiin vuonna 2010 vähentyneen aikakauslehtipaperin kysynnän vuoksi. Tehdas oli toiminnassa melkein 140 vuotta. Nykään tehdasalueen omistaa Jyväskylän Kankaan kehitys Oy, jonka taustalla toimivat Skanska talonrakennus Oy, YIT talonrakennus Oy ja Jyväsparkki

Oy. Tehdas aiotaan purkaa kokonaisuudessaan uuden asuinalueen tieltä. (Kangas 2015; Sappi saattaa sulkea Kankaan tehtaan 2009; Vuorela 2018.)

Nykyään Kankaan tehdasalueella on paljon uutta elämää. Tehtaan loppumisen jälkeen siellä on järjestetty monia seminaareja, tapahtumia, taidenäyttelyitä ja kilpailuja. Kankaalle rakennetaan kerrostaloja, sillä Jyväskylän kaupunki haluaa laajentaa keskusta-alueettaan. Kankaan alue aiotaan liittää Jyväskylän keskusta-alueeseen, koska sen sijainti on niin lähellä ydinkeskustaa. Ensimmäiset asukkaat ovat jo muuttaneet Kankaan alueelle tammikuussa 2017 ja alueen maamerkiksi on noussut 16-kerroksinen opiskelijatalo. Yksi prosentti rakennuskustannuksista sijoitetaan kulttuuritapahtumien ja taiteiden tekemiseen. Kankaan alueella on jo kolme pysyvämpää taideteosta ja lisää on suunnitteilla. Kankaalla järjestetään taidekäsityönenäyttely toukokuussa 2018. Alueen asumisen laatua halutaan kehittää ja siksi on perustettu Kangas kotina- niminen yhdistys. (Jyväskylän kangas 2018; Mänttari 2017.)

Kankaalla on jo nyt toimiva kampus, sillä sinne ovat muuttaneet Petäjäveden käsi- ja taide-ollisuusoppilaitos, Jyväskylän aikuisopisto, Jyväskylän ammattiopisto sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotanto- ja yhteisöpedagogiikan linja. Lisäksi Kankaalla toimii kymmeniä yrityksiä ja sinne aiotaan rakentaa 15 000 neliön kokoinen toimistotalo. (Mänttari 2017.)

4.2 Vertailun kohteet Euroopassa

Romaniassa sijaitsevalla Turdan suolakaivoksella on ollut värikäs historia sen jälkeen kun kaivos 1600- luvulla perustettiin. Kaivos tuotti suolaa vuoteen 1932 asti, kunnes kiristynyt kilpailutilanne pakotti lopettamaan tämän toiminnan. Kaivos toimi toisen maailmansodan aikaan paikallisten asukkaiden pommisuoja, kunnes sodan jälkeen kaivosta käytettiin juuston kypsyttämiseen sekä varastointiin. Kaivos päätettiin muuttaa huvipuistoksi vuonna 1992 ja nyt kaivoseurakunnan lisäksi maan alta löytyy huvipuisto, jossa on maailmanpyörä, minigolf-rata, amfiteatteri, urheilukenttiä, pöytätennis pöytiä ja järvi, jossa on polkuveneitä. (Billock 2017.)

Turdan kaivoksen kotisivuilla kerrotaan, että siellä sijaitsee myös kylpylä erilaisine saunoineen, matkailuneuvonta, biljardipöytiä ja kaivos on ollut useiden konserttien pitopaikka. Kotisivuilla suositellaan käymään myös alueen muissa nähtävyyksissä, mitkä käsittävät museoita, kirkkoja, rotkoja ja jokia. Kaivoksessa on lapsille myös oma leikkipuisto liukumäkineen ja hiekkalaatikkoineen. Kaivoksen kotisivuilta löytyy myös valokuvagalleria, jossa paikan päällä otetut valokuvat näyttävät olevan varsin huikaita otoksia. Turdan kaivos on saanut myös sponsoreita, sillä yhteistyökumppanit näyttävät olevan kotisivuilla selkeästi esillä. Kotisivuilla kaivosta mainostetaan myös terveysturkailijalle, sillä oleskelu suolakaivoksessa auttaa paran-

tamaan immuniteettia esimerkiksi astmaan ja allergioihin. (Salda Turda 2018a; Salda Turda 2018b; Salda Turda 2018c; Salda Turda 2018 d; Salda Turda 2018e.)

Puolassa sijaitsevalla Wieliczkan suolakaivoksella on pitkä historia. Toiminta alkoi jo 900-luvulla ja 1200-luvulla kaivettiin ensimmäinen kaivoskuilu ja rakennettiin Saltworks- linna, joka pysyi kaivoksen pääkonttorina aina vuoteen 1945 asti. Tuotannossa saavutettiin huippulukemat 1500-luvun alun ja 1600-luvun keskivaiheen välissä. Vuonna 1838 kaivokseen avattiin terveyskylpylä sisältäen maanalaisia suolakylpyjä, suolaisia mutakylpyjä ja höyryn sisäänhengityshoitoja. Näitä kyseisiä maanalaisia hoitoja on kaivosvierailijoiden mahdollista saada yhä tänäkin päivänä ja palvelutarjonta on laajentunut terveyskylpylän alkuajoista. Nykyään kaivoksessa on terveyskylpylän lisäksi erilaisia tapahtumia, seikkailureitkiä, taidenäyttelyitä, kaksi maanalaista hotellia ja uskonnollisia palveluja. (Billock 2017.)

Wieliczkan suolakaivoksella on omat kattavat kotisivut, joissa kerrotaan kaivoksen toiminnasta, tapahtumista, hinnoista, kaivoksessa sijaitsevista kaupoista ja ohjeista miten kaivokselle pääsee. Kotisivuilla on myös valokuvia kaivoksesta ja valokuvat näyttävät olevan ällistyttävän hienoja. Kotisivujen kautta on myös mahdollista ostaa ennakkoon pääsylippu kaivokseen ja lisäksi siellä kerrotaan millaisia terveyshoitoja kaivoksessa on tarjolla. (Wieliczka Salt Mine 2018a; Wieliczka Salt Mine 2018b.)

Vuodesta 1846 toiminut Llechweddin kaivos Isossa-Britanniassa Walesissa toimitti maailmalle korkealaatuista liuskekiveä. Tuotannon huippu saavutettiin 1880-luvulla. Liuskekiven kysyntä laski voimakkaasti 1960-luvulle tultaessa ja kaivoksen maanalaiset toiminnot lakkautettiin tuolloin. Kaivos päätettiin muuttaa turistinähtävyydeksi ja opastetut kierrokset alkoivat vuonna 1972. Nykyään kaivos toimii seikkailupuistona, jossa on vaijeriratoja, esteratoja ja jättimäisiä trampoliineja värikkäässä valaistuksessa. Etenkin esteradata ja trampoliinit ovat lasten suosiossa. Vaijeriratoja löytyy niin maan alta kaivoksesta kuin myös maan päältäkin. Kaivosalueelta on myös ravintola sekä kahvila. (Billock 2017; Zipworld 2018.)

4.3 Vertailun kohteet Euroopan ulkopuolella

Yhdysvalloissa Pennsylvanian osavaltiossa 1800-luvun lopulla avattu Mines and Meadows-kalkkikaivos toimii nykyään mönkijöiden ajoratana. Yhtiön kerrotaan tarjoavan opastettuja kierroksia kaivoksessa mönkijöiden kyydissä ja ainoana valonlähteenä ovat vain mönkijöiden ajovalot. Tämä kierros alkaa maanpäältä kaivosalueelta ja se jatkuu kaivoksen sisäänkäyntiin ja edelleen sisään kaivokseen. Kierros sisällä kaivoksessa on puoli mailia pitkä, eli noin 800 metriä. Ajoradan korkeus kaivoksessa on hyvin matala, sillä kaivoksen kattoa on mahdollista joissakin kohtaa koskettaa eikä silloin edes tarvitse nousta seisomaan. Riittää kun istuu mön-

kijän istuimella ajoasennossa. Tämä mönkijärata antaa hyvän kuvan siitä kuinka pimeässä ja ahtaissa työskentelyolosuhteissa kaivosmiehet siellä aikoinaan työskentelivät. (Billock 2017.)

Kaivoksen kotisivuilla markkinoidaan aluetta ainoana maanalaisena mönkijä- ja motocrossin ajoratana koillisosassa Yhdysvaltoja. Maanpäällinen ajorata-alue on peräti 877 eekkeriä, eli noin 355 hehtaaria. Alueelta löytyy ratoja niin vasta-alkajalle kuin edistyneemmällekkin lajin harrastajalle. Vaikeimmat radat tarjoavat valtavia haasteita, mutta silti kotisivuilla vakuutetaan, että asiakkaiden turvallisuudesta pidetään huolta. Yrityksen kotisivuilla kerrotaan myös kaivoskierroksista sekä leirintäalueesta, jossa on mahdollisuus yöpyä. Kaivos on saanut useita hyviä sponsoreita, sillä kotisivuilla on monen yrityksen logo ja tätä logoa klikkaamalla uusi välilehti avautuu ja pääsee tämän kyseisen sponsorin nettisivuille. Yksi Mines and Meadowsin sponsoreista näkyy olevan Suomessakin vankan jalansijan saanut pikaruokaketju Subway. (Laskurini 2018; Mines and meadows Atv/Rv resort 2018.)

Vastaanlainen kaivos löytyy Suomesta, sillä Virtasalmella Savossa entisen Hällinmäen kupari-kaivoksen alueelle on rakennettu moottorirata, jossa järjestetään Suomen mestaruustason kilpailuja (Kivinen, 2017; Motopark 2018a). Eroavaisuuksia näiden kaivosten välillä löytyy myös. Siinä missä Mines and meadowsissa voi ajella kaivoksessa ja isolla kaivosalueella, niin Virtasalmella rata on vain kolme ja puoli kilometriä pitkä eikä siellä ole mahdollista ajaa maan alla (Motopark 2018b).

Louisvillen kalkkikaivoksen historia on varsin lyhyt. Kaivos oli aktiivisessa käytössä vain noin 42 vuotta 1930-luvun alusta 1970-luvun alkuun. Kaivosta alettiin kunnostaa 1990-luvun alkupuolella, jolloin kaivokseen tehtiin teitä ja reikiä täytettiin betonilla. Lopputuloksena kaivoksessa on peräti 4 000 000 neliöjalan, eli noin 37 hehtaarin kokoinen maanalainen alue, mikä tekee siitä samalla Kentuckyn osavaltion suurimman rakennuksen ja osavaltion suurimman kierrätyskeskuksen. Nykyään Louisvillen entinen kalkkikaivos tunnetaan seikkailupuistona ja tapahtumakeskuksena. Louisvillen kalkkikaivoksesta löytyy muun muassa vaijerirata, raitiovaunumatkoja, pyöräilypuisto, kiipeilykurseja, sähköpyöräretkiä, varastointitiloja ja jokajouluinen jouluvalojen näytös. Nykyään paikka tunnetaan nimellä Louisville Mega cavern. (Billock 2017; Laskurini.fi 2018; Louisville mega cavern 2018a; Louisville mega cavern 2018b.)

Cooper Pedy on maanalainen pikkukaupunki eteläisessä Australiassa ja se sijaitsee sisämaassa yli 800 kilometrin päässä etelärannikon kaupungista Adelaidesta. Maanalainen kaupunki juontaa juurensa opaalikaivoksesta, jota on louhittu kaupungissa vuodesta 1916 lähtien ihan näihin päiviin asti. Tuotannon huippuvuodet osuivat 1970-luvulle. Suurin osa kaupungin rakennuksista sijaitsee maan alla, kuten esimerkiksi, motelleja, ravintoloita, museoita, viisi eri kirkkoa, työpajoja, taidenäyttelyitä ja puolet Desert Cave hotellin huoneista. Maanlaisissa huoneissa saa hyvin nukutuksi, koska siellä ei ole ikkunoita tuomassa auringonvaloa huonee-

seen ja kaivoksen ilma on puhdas eikä ilmastointilaitetta tarvitse. Kesäisin maan alla on paljon viileämpää kuin maan päällä ja siksikin maan alla asuminen on paikallisten selviytymiskeino kovasta helteestä. Paikallisten asukkaiden rakennustaito maan alla on kehittynyt vuosien saatossa ja kaupungissa on sanottu olevan maanalainen labyrintti, jossa käytävät risteilevät kuin hämähäkin verkko. Joillakin asukkailla on kotonaan jopa maanalainen uima-allas ja yli puolet kaupungin 3500 asukkaasta asuu maan alla. Cooper Peryssa on tarjolla lukuisia opastettuja kierroksia niin maan alla, maan päällä kuin ilmassakin, sillä tilauksesta pääsee lentokoneeseen opastetulle kierrokselle. (Cooper Pedy 2018a; Cooper Pedy 2018b; Cooper Pedy 2018c; Mattson 2017; Nalewicki 2016.)

Kolumbiassa lähellä Zipaguiran kaupunkia sijaitseva entinen suolakaivos on muutettu suolakaatedraaliksi, joka sijaitsee 200 metrin syvyydessä ja se houkuttelee tuhansia katolilaisia kävijöitä joka sunnuntai. Kirkoksi se on suhteellisen uusi, sillä se avattiin vasta vuonna 1995. Kirkko on jaettu 14 pieneen kappeliin, jotka ovat yhdistetty tunneleilla. (Uncovercolumbia 2018.)

4.4 Yhteenveto benchmarkingin ja havainnoinnin tulokset

Seuraavassa taulukossa on esitelty yhteenveto tutkimustulokset benchmarkingista sekä havainnoinnista.

	Näytely/ Museo	Opastettu- ja kierroksia	Tapah- pah- tumia	Golf- kent- tä/ Mini- golf- rata	Oppi- laitok- sia	Seikkai- lupuisto / Huvi- puisto	Lap- sille puu- haa	Kyl- py- lä	Ho- tel- li	Ajo- rata	Kir- kk- o
Outo- kum- mun vanha kaivos	×	×	×	×	×	×	×				
Tytyrin elämys- kaivos, Lohja	×	×	×				×				
Mätäs- vaaran kaivos, Liekka	×		×								
Haverin kaivos, Ylöjärvi	×	×		×							
Kankaan paperi-	×				×						

tehdas, Jyväskylä											
Turdan suola- kaivos, Romania	×		×	×		×	×	×			
Wieliczka, suola- kaivos, Puola	×	×	×			×	×	×	×		×
Zip World slate caverns, Wales		×				×	×				
Cooper Pedy, Australia	×	×	×	×	×		×		×		×
Mines and Mead- ows, Pennsyl- vania, USA		×	×	×			×			×	
Louis- ville Mega Cavern, Ken- tucky, USA	×	×	×			×	×			×	
Suolakat- tedraali, Kolum- bia											×

Taulukko 2: Yhteenveto tutkimustuloksista

Tämä taulukko on suuntaa antava, sillä rajanveto tietyn palvelun kanssa oli hieman haasteellista. Wieliczkan suolakaivoksesta ei löytynyt huvi- tai seikkailupuistoa, mutta siellä kyllä kerrottiin olevan seikkailuretkiä. Mines and Meadowsin opastetut kierrokset tapahtuvat ilmeisesti vain mönkijöillä, sillä tutkimuksessa ei käynyt ilmi muunlaisia opastettuja kierroksia. Tilan puutteen vuoksi tutkimatta jäivät muun muassa kaivosalueiden lomamökki-, ravintola-, ja leirintäaluetarjonta. Lisäksi tapahtumat jäivät analysoimatta tilan ahtauden takia. Taulukon

tapahtumien rasti- merkintä saattaa tarkoittaa mitä tahansa tapahtumaa esimerkiksi konser- teista, näyttelyihin ja messuihin. Tulokset kertovat sen, että maailmalla palveluntarjonta en- tisillä kaivosalueilla on monipuolisempaa kuin Suomessa, sillä ulkomaisista kaivoksista löytyi muun muassa hotelleja, seikkailupuistoja, kirkkoja sekä moottoriurheilua. Tämän tyyppistä palveluntarjontaa ei Suomen kaivosalueilla ole toistaiseksi ollut tarjolla. Lisäksi ulkomailla sponsorit ja yhteistyökumppanit ovat kaivoksen kotisivuilla yleisesti ottaen näkyvästi esillä.

5 Elämispalveluiden ideointi

5.1 Lootuskukka ideointimenetelmänä

Ideointimenetelmä Lootuskukka on miellekartan mukainen, mutta se on luonteeltaan ku- rinalaisempi menetelmä. Ydinongelma kirjoitetaan keskelle, minkä jälkeen sanan ympärille kirjoitetaan kahdeksan erilaista ratkaisua, jotka tulevat mieleen asiaan liittyvinä näkökulmi- na. Nämä kahdeksan näkökulmaa sijoitetaan uudelleen keskelle ja näistä näistä näkulmista saadaan kahdeksan erilaista ideaa. Yhteensä siis syntyy 64 erilaista ideaa. (Ojasalo, ym. 2015, 163-165.)

Vaiheessa 1 asia kirjoitetaan keskelle ja tähän asiaan liittyen kirjoitetaan kahdeksan erilaista ideaa (Ojasalo, ym. 2015, 163-165).

			Majoitustoimintaa	Kylpylä	Maanalainen kaupunki			
			Lapsille puuhaa	Pyhäsalmen kaivoksen uusiokäyttö	Nähtävyys			
			Tapahtumakeskus	Urheilukeskus	Matkailukeskus			

Taulukko 3: Kahdeksan ideaa asian ympärillä (Ojasalo, ym. 2015, 163-165)

5.2 Ideat elämispalveluiksi

Toisessa vaiheessa nämä kyseiset ideat siirretään uusiksi keskipisteiksi ja keksitään niiden ympärille kahdeksan uutta ideaa. Näin syntyy 64 erilaista ideaa (Ojasalo, ym. 2015, 163-165).

Hotelli	Hostelli	Motelli	Mutakylvyt	Terveyskylvyt	Kuntosali	Kahvila	Kauppoja	Kirkko
Lomamökit	Majoitustoimintaa	Retkeilymaja	Hieronta & kosmetologi	Kylpylä	Saunamaailma	Asuntoja	Maanalainen kaupunki	Koulu
Bed & breakfast	Matkustajakoti	Leirintäalue	Keilahalli	Uimakoulu	Vesiliuku-liukumäki	Matkamuistomyymälä & Matkailuneuvonta	Terveysasema	Kirjasto
Huvi puisto	Hiekka- laatikko	Leikki- huone	Majoitus- toimintaa	Kylpylä	Maan- alainen kaupun- ki	Kasvuhuo- neet	Kai- vosmu- seo	Kai- vos- torni
Laby- rintti	Lapsille puuhaa	Liu- kämä- ki & pomp- pulin- na	Lapsille puuhaa	Py- häsal- men kaivok- sen uusio- sio- käyttö	Nähtä- vyys	Taide- esitykset & Näyttelyt	Nähtä- vyys	Opas tetut kier- rok- set
Tram- polii- neja	Peliluola	Pallo- meri	Tapah- tumakes- kus	Urhei- lukes- kus	Matkai- lukeskus	Lintujen bongaus	Eläin- tarha	Puis- to
Sirkus	Konsertit	Mes- sut	Golfkent- tä	Luis- tinrata	Hiihto- putki	Yökerho	Ravin- tola	Vaije- rirata
Teat- teri	Tapah- tumakes- kus	Huuto- to- kaupat	Extreme run juok- surata	Urhei- lukes- kus	Mootto- riurhei- lua	Luontopol- ku	Matkai- lukes- kus	Ko- kous- tilat
Semi- naarit	Markki- nat	Festi- vaalit	Sukellus- keskus	Kiipei- lyseinä	Ammun- tarata	Pakohuone	Seikkai- lupuisto	Fris- bee- golf

Taulukko 4: Yhteensä 64 ideaa (Ojasalo, ym. 2015, 163-165)

Tämä menetelmä oli todella tehokas, sillä siinä syntyi paljon sellaisia ideoita, joita ei kappa-
leessa 5.4 käsitelty laisinkaan ja joita ei edes löytynyt ulkomaalaisista kaivoksista. Varteen-
otettavimpia uusia ideoita kaivoksen elämispalveluiksi voisivat olla ideointimenetelmän muk-
kaan esimerkiksi hiihtoputki, luistinrata, eläintarha, sirkus, puisto, kuntosali ja keilahalli. Yksi
hyvä vaihtoehto voisi olla Pyhäsalmen kaivoksen muuttaminen yhdeksi suureksi tapahtuma-
keskukseksi.

6 Johtopäätökset ja arviointi

Maanpäällisellä kaivosalueella voisi olla yhtä hyvät mahdollisuudet erilaisille matkailualan toiminnalle kuin itse kaivoksessa, koska alue on todella laaja ja se sijaitsee luonnonkauniilla paikalla. Sinne voisi tehdä luontopolun, lintujen bongaus alueen tai rakentaa hotellin. Korkean kaivostornin yhteyteen voisi rakentaa kiipeilyseinän. Alueen laajuus antaa mahdollisuuden rakentaa sinne vaikka golf- kentän tai fresbee- golfradan, koska fresbeegolf on nykyään trendikäs harrastus ja ratoja on tehty lähes joka puolelle Suomea. Alueella voisi toimia kesäisin huvipuisto tai sirkus. Ammuntarata voisi olla myös hyvä idea, koska alueella saattaa asua paljon metsästäjiä tai ammunnan harrastajia. Täytyy myös muistaa, etteivät nämä vaihtoehdot sulje välttämättä toisiaan pois. Jos esimerkiksi alueelle rakennetaan kiipeilyseinä, niin se ei varmaankaan sulje luontopolkua pois, koska alueella on runsaasti tilaa toteuttaa useitakin eri aktiviteetteja. Monissa entisissä kaivosalueissa toimii tänä päivänä museo, jossa esitellään kaivuskulttuuria ja ne ovat mielenkiintoisia vierailukohteita.

Tiettävästi yhtäkään entistä kaivosaluetta ei ole ainakaan toistaiseksi Suomessa muutettu uimahalliksi, kylpyläksi tai edes maauimalaksi. Yksi kaivospaikka muutettiin uintipaikaksi, mutta siellä uiminen ei ole suositeltavaa veden laadun vuoksi (Kivinen 2017). Saunamaailman rakentaminen esimerkiksi maauimalan yhteyteen voisi olla hyvinkin toimiva ja eksoottinen liikeidea. Saunathan ovat suomalaisille hyvinkin suosittuja rentoutumis- ja peseytymispaikkoja sillä Suomessa on ollut yleisiä saunoja jo 1800-luvulta lähtien ja tällä hetkellä Suomesta löytyy yli kolme miljoonaa saunaa. Tarvittaessa siis jokainen suomalainen mahtuu saunan lauteille samaan aikaan. (Harju 2016, 11, 34.) Hyvänä malliesimerkkinä suositusta saunamaailmasta on Sokos hotelli Palace Bridge Pietarissa, koska tämän hotellin yhteydessä on kylpylä, jossa on lukusia erilaisia saunoja (Sokos Hotels Palace bridge wellness-club, 2018).

Kaivosalue voisi toimia matkailijoiden määränpäänä ja matkakohteena, mutta itse kaivos voisi toimia nähtävyytenä. Kaivoksessa on runsaasti tilaa järjestää, häitä, ristiäisiä, kokouksia, messuja, taidenäyttelyitä tai konsertteja. Kaivoksen syvimmällä tasolla toimivaa ruokailutiloja voisi laajentaa toimimaan ravintolana. Pakohuoneen rakentaminen voisi olla myös toimiva ajatus, koska pakohuoneiden suosio ja tunnettavuus alkaa olla Suomessakin varsin korkealla ihmisten keskuudessa. Kaivokseen voisi perustaa museon, johon olisi mahdollista saada opastettu kierros. Kierroksen aikana kerrottaisiin kaivoksen eri vaiheita ja esiteltäisiin kaivostoinnissa käytettyjä työkaluja. Lapsille olisi mahdollista perustaa myös oma opastettu kierros. Lähiaikoina Pyhäsalmen kaivoksessa järjestettiin Extreme-run tapahtuma 19.5.2018 ja se saattaa olla ponnahduslauta mitä erilaisimmille kaivoksen tapahtumille tulevaisuudessa.

Kirkon rakentaminen Pyhäsalmen kaivoksen yhteyteen voisi olla myös eksoottinen idea ja tuoda alueelle paljon matkailijoita niin kuin Kolumbiassa on käynyt. Toisaalta evankelisluterilaisen kirkon jäsenmäärä on viime aikoina vähentynyt. Vuonna 2015 noin 70% väestöstä kuului luterilaiseen kirkkoon. Jäsenmäärä on ollut tasaisessa laskussa jo vuosituhaten alusta lähtien, sillä vuonna 2000 yli 85 % väestöstä kuului luterilaiseen kirkkoon. (Heikkilä & Heininen 2017, 207.) Kirkon rakentaminen kaivokseen saattaa siis toimia maassa, jossa katolilaisuus on valtauskonto.

Voidaankin todeta, että Pyhäsalmen kaivoksella on positiivinen ongelma, koska kaivoksen ominaisuudet ja kapasiteetti riittävät vaikka minkälaisen toiminnan harjoittamiseen eivätkä nämä toiminnot välttämättä sulje toisinaan pois. Tosin kaikkea ei varmastikaan ole mahdollista saada. Viranomaisten suunnitelmat, ympäristön ominaispiirteet sekä rajoitukset saattavat selventää Pyhäsalmen kaivoksen uusiokäytön suunnitelmia. Täytyy myös muistaa, että erilaisilla sidosryhmillä on erilaiset intressit kaivoksen uusiokäytön suhteen. Palopäälikkö saattaa nähdä Pyhäsalmen kaivoksen tilat oivallisena pelastusharjoituskeskuksena. Puolustusvoimien upseeri näkee samat tilat erinomaisena puolustusvoimien rauhan ajan harjoittelupaikkana. IT-alan insinööri näkee tilat datakeskuksena ja niin edelleen. Jokainen sidosryhmien edustaja saattaa nähdä kyseiset tilat omien näkökulmiensa kautta.

Lähteet

Kirjalliset

Edelheim, J. & Ilola H. 2017. Matkailun tutkimuksen avainkäsitteet. Turenki: Hansaprint.

Erola, M. 2014. Kirottu kaivos. Totuuden jäljillä Talvivaarassa. Viro: Talentum media.

Eskelinen, M-L. 2011. Älykkään elämyssysteemin johtaminen. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu

Harju, C. 2016. Sauna. Aito suomalainen elämys. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Heikkilä, M & Heininen M. 2017. Uusi Suomen kirkkohistoria. SKS. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Jokinen, J. 2018. Euroopan syvin kaivos lopettaa Pyhäsalmeilla. Iltalehti. 2.2.2018. Helsinki: Alma media, 12-13.

Jormanainen, J. 2017. Tarkka-ammunta harrasteena. Juha Jormanainen ja metsäkustannus.

Jyrkynen, S. 2016. Kiipeilyseinäopas. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja rakennustieto.

Keronen, J. 2006. Tehtaan lukutuvalta globalisaation maailmaan. Paperiliiton Jyväskylän ammattiosasto nro 12 r.y 100 vuotta 1906-2006 juhla kirja.

Keskinen, I., Hakamäki J., Hotti K., Lauritsalo K., Liinpää S., Läära J. & Panzar T. 2011. Uimaopetuksen käsikirja. WSOY.

Korteso, K. 2018. Pakuhuone. Suunnittele, toteuta, pakene. Tallinna: Karisto.

Käyhkö, A. 2016. Kaivosten jättiläisiä. Otavan kirjapaino.

Leppänen, J. 2014. Sukeltajan vesiluonto. Helsinki: Sukeltajaliitto ry.

Mononen, T. & Suopajarvi, L. 2016. Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus

Pettersson, S. & Kinanen P. 2010. Suomen museohistoria. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.

Piiparinen, P. 2008. Kaivoksesta kaupungiksi. Toinen painos. Outokummun kaivosmuseon säätiö

Rautiainen, M. & Siiskonen M. 2013. Kokous- ja kongressipalvelut. 6 painos. Helsinki: Restamark

Rautiainen, M. & Siiskonen M. 2015. Majoitustoiminta ja palveluosaaminen. 4 painos. Helsinki: Restamark.

Rautiainen, M. & Siiskonen M. 2016. Hotellin asiakasliikenne ja kannattavuus. 9 painos. Helsinki: Restamark.

Tarmio, J. 2013. Golfin ytimessä. Espoo: Janne Tarmio ja vietintä tarmio.

Tarssanen, S. 2009. Elämystuottajan käsikirja / Lappi. 2009. 6. painos. Rovaniemi: LEO Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus

Toivonen, K. & Rantalaiho, J. 2014. Frisbeegolf. Harrasta, Pelaa, Kilpaile. Eura: Euraprint.

Vallo, H. & Häyrinen, E. 2016. Tapahtuma on tilaisuus. Tapahtumamarkkinointi ja tapahtuman järjestäminen. Viides uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma.

Veijola, S. & toim. 2013. Matkailututkimuksen lukukirja. Porvoo: Bookwell.

Verhelä, P. 2016. Matkailun perusteet. Toinen painos. Pauli Verhelä ja SH Traveledu.

Sähköiset

Billock, J. 2017. These five abandoned mines have been transformed into subterranean wonderlands. Smithsonian. Viitattu 10.5.2018. <https://www.smithsonianmag.com/travel/former-mines-find-modern-glory-180967649/>

Callio Lab - Underground center for science and R & D. 2018. What is Callio Lab? Viitattu 16.2.2018. <https://calliolab.com/>

Colombia. 2018. Five Colombian churches that are worth the pilgrimage. Viitattu 11.5.2018. <http://www.colombia.co/en/visit-colombia/unique-places/five-colombian-churches-worth-pilgrimage/>

Cooper Pedy. 2018a. Viitattu 10.5.2018. Get Outback... Get Underground.
<http://www.cooberpedy.com/>

Cooper Pedy. 2018b. Viitattu 10.5.2018. What`s to see?
<http://www.cooberpedy.com/attractions/>

Cooper Pedy. 2018c. Viitattu 10.5.2018. Category Archives: Tours.
<http://www.cooberpedy.com/category/tours/>

Finlex. 2011. Kaivoslaki. Viitattu 10.5.2018.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110621>

Frisbeegolfradat. 2018. "Kaikki Suomen frisbeegolfradat yhdessä paikassa." Viitattu 27.5.2018. <https://frisbeegolfradat.fi/radat/>

Haverin kaivos. 2018a. Kultahaverin Vapaa-aika. Viitattu 11.5.2018. <http://www.haveri.fi/>

Haverin kaivos, 2018b. Kultahaverin Vapaa-aika. Infopiste. Viitattu 11.5.2018.
<http://www.haveri.fi/haveri/infopiste/>

Haverin kaivos, 2018c. Kultahaverin Vapaa-aika. Historia. Viitattu 11.5.2018.
<http://www.haveri.fi/haveri/histori/>

Holm, M. 2011. "Kaivosmuseon avaaminen on kesän helmi." YLE Pohjois-Karjala. Viitattu 11.5.2011. <https://yle.fi/uutiset/3-5378805>

Juopperi, H. 2017. Suomalaisen kaivoksen tunneleissa 660 metrin syvyydessä kasvaa perunaa - "Tämä mullistaa ruoantuotantoa maailmalla". Yleisradio. Viitattu 15.2.2018.
<https://yle.fi/uutiset/3-9971777>

Jyväskylän kaupunki. 2018. Jyväskylän Kangas. Viitattu 4.5.2018.
<http://www3.jkl.fi/blogit/kangasjyvaskyla/>

Kaivosvastuu. 2016. Pyhäsalmi Mine. Viitattu 8.5.2018.
<https://www.kaivosvastuu.fi/yrityskortti/pyhasalmi-mine-oy/>

Kangas, O. 2018. Callio Extreme Run 2018. Viitattu 30.5.2018.
<http://www.permanto.fi/fi/web//alfatv/player/vod?assetId=9907240>

Kangas, L. 2015. Jyväskylä myi Kankaan vanhan paperitehtaan. Keski-suomalainen. Viitattu 10.5.2018. <https://www.ksml.fi/keski-suomi/Jyv%C3%A4skyl%C3%A4-myi-Kankaan-vanhan-paperitehtaan/365853>

Kansallinen ennakointiverkosto. 2010. Benchmarking- ja edelläkävijäanalyysit ennakoinnin perusmenetelmänä. Viitattu 5.5.2018. <http://foresight.fi/benchmarking-ja-edellakavijaanalyysit-ennakoinnin-perusmenetelmana/>

Karvinen, P. 2015. Kaivosmäki heräsi eloon. Ylöjärven uutiset. Viitattu 11.5.2017.
<https://ylojarvenuutiset.fi/2015/07/16/kaivosmaki-herasi-eloon/>

Kivinen, S. 2017. Sustainable Post-Mining Land Use: Are Closed Metal Mines Abandoned or Re-Used Space? Viitattu 27.5.2018.
<https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/5825/sustainability-09-01705.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Laskurini.fi. 2018. Pinta-ala-, hehtaari- ja aarimuunnin. Viitattu 11.5.2018.
<https://www.laskurini.fi/hyoty/yksikkomuuntimet/pinta-ala-hehtaari-aari-muunnin>

Lohjan matkailu. 2018. Tervetuloa syvälle maan uumeniin. Viitattu 10.5.2018.
<https://www.tytyrielamyskaivos.fi/>

Louisville mega cavern. 2018a. Louisville mega cavern. Viitattu 11.5.2018.
<https://louisvillemegacavern.com/attractions>

Louisville mega cavern. 2018b. About Louisville Mega cavern: History. Viitattu 11.5.2018.
<https://louisvillemegacavern.com/about/history.html>

Mattsson, T. 2017. Det ser helt öde ut men under jorden finns hela stad. Expressen. Viitattu 14.5.2018. <https://www.expressen.se/tv/nyheter/great-big-story/det-ser-helt-ode-ut-men-under-jorden-finns-en-hel-stad/>

Mines and meadows. 2018. Mines and meadows Atv/Rv resort. Viitattu 11.5.2018.
<https://www.minesandmeadows.com/home.html>

Motopark. 2018a. Tervetuloa vauhtiradalle Motoparkkiin! Viitattu 7.5.2018.
<http://www.motopark.fi/>

Motopark. 2018b. Rataesittely. Viitattu 7.5.2018. <http://www.motopark.fi/rataesittely/>

Mänttari J. 2017. Kankaan paperitehtaan alue sykkii uutta elämää. Kansan uutiset. Viitattu 10.5.2018. <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3696577-kankaan-paperitehtaan-alue-sykkii-uutta-elamaa>

Mätäsvaaran kaivos. 2018a. Lieksan Mätäsvaaran molybdeenikaivos 1939-1947. Viitattu 11.5.2018. <http://matasvaarankaivos.fi/index.html>

Mätäsvaaran kaivos. 2018b. Mätäsvaaran kaivos 1939-1947. Kulta-Erkan molybdeeniaarre. Viitattu 11.5.2018. http://matasvaarankaivos.fi/Kulta_Erkan_molybdeeniaarre.html

Mätäsvaaran kaivos. 2018c. Ammattiyhdistystoiminta. Työmies ansaitsi palkkansa. Viitattu 11.5.2018. <http://matasvaarankaivos.fi/Ammattiyhdistys.html>

Mätäsvaaran kaivos. 2018d. Kaivosyhdyskunta pärjää. Karbidinpalat vastaan voikilo. Viitattu 11.5.2018. <http://matasvaarankaivos.fi/Kaivosyhdyskunta.html>

Mätäsvaaran kaivos. 2018 e. Mätäsvaaran sotavangit. Inhimillistä vankikohtelua. Viitattu 11.5.2018. <http://matasvaarankaivos.fi/Sotavangit.html>

Mätäsvaaran kaivos. 2018 f. Forsströmin avolouhos. Hyvinkin akustiset seinämät. Viitattu 11.5.2018. http://matasvaarankaivos.fi/VarpasenKylayhdistys_LieksanVaskiviikot.html

Mätäsvaaran kaivos. 2018 g. Viitattu 11.5.2018. Kuhlmeij.
<http://matasvaarankaivos.fi/Kuhlmeij.html>

Nalewicki J. 2016. Half of the inhabitants of this Australian opal capital live underground. Smithsonian. Viitattu 11.5.2018. <https://www.smithsonianmag.com/travel/unearthing-coober-pedy-australias-hidden-city-180958162/>

Outokummun kaupunki. 2018a. Yhdessä ihmetellen. Viitattu 5.5.2018.
<https://www.vanhakaivos.com/>

Outokummun kaupunki. 2018b. Maistuvaa ruokaa elämispäivään. Viitattu 5.5.2018.
<https://www.vanhakaivos.com/syo-ja-juo>

Outokummun kaupunki. 2018c. Tervetuloa Outokumpuun! Viitattu 5.5.2018.
<https://www.vanhakaivos.com/majoituspalvelut>

Outokummun kaupunki. 2018d. Lasten kaivos. Viitattu 5.5.2018.
<https://www.vanhakaivos.com/lasten-kaivos>

Outokummun kaupunki. 2018e. Juhlat ja tilaisuudet. Viitattu 5.5.2018.
<https://www.vanhakaivos.com/juhlat-ja-tilaisuudet>

Outokummun kaupunki. 2018f. Viitattu 5.5.2018. Kaivosmuseo. Opettavainen museoympäristö on jännittävä kokemus kaikenikäisille. <https://www.vanhakaivos.com/kaivosmuseo>

Peiponen, P. 2015. Mätänevä nähtävyys: Lieksa hukkaa Aaltonsa. Yleisradio. Viitattu 11.5.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-8160114>

Peiponen, P. 2015. Näkökulma: Lieksan mätä. Yleisradio. Viitattu 11.5.2018.
<https://yle.fi/uutiset/3-8160098>

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015. Pyhäjärvi. Maakunnallisesti sekä valtakunnallisesti (RKY 2009) arvokkaat alueet sekä niiden sisältämät kohteet. Viitattu 7.5.2018. <https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/file.php?fid=4052>

Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä. 2018a. Menesty tulevaisuuden toimintaympäristössä. Viitattu 15.2.2018. <https://callio.info/fi/>

Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä. 2018b. Sijainti. Viitattu 15.2.2018.
<https://callio.info/fi/etusivu/location/>

Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä. 2018c. Tilat ja infrastruktuuri. Viitattu 15.2.2018. <https://callio.info/fi/facilities-location/facilities-infrastructure/>

Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä. 2018d. Logot ja kuvat. Viitattu 17.5.2018.
<https://callio.info/fi/news-media/logos-and-pictures/>

Salina Turda. 2018a. A real museum of salt mining in Transylvania. Viitattu 9.5.2018.
http://salinaturda.eu/?page_id=648&lang=en

Salina Turda. 2018b. Sights. Viitattu 9.5.2018. http://salinaturda.eu/?page_id=643&lang=en

Salina Turda. 2018c. Events. Viitattu 9.5.2018. http://salinaturda.eu/?page_id=656&lang=en

Salina Turda. 2018d. Partners. Viitattu 9.5.2018.
http://salinaturda.eu/?page_id=3413&lang=en

Salina Turda. 2018e. Photo galley. Viitattu 9.5.2018.
http://salinaturda.eu/?page_id=811&lang=en

Sketchfab. 2018. Callio. Viitattu 10.5.2018.
<https://sketchfab.com/models/689513c4b34f4246ba0b84f5744153a5>

Sokos hotels. 2018. Sokos Hotels Palace Bridge Wellness club. Viitattu 20.3.2018.
<https://www.sokoshotels.fi/fi/pietari/sokos-hotel-palace-bridge/kuntosali>

Vuorela A. 2018. YLE Uutiset. Neljän jalkapallokentän kokoisen tehtaan purku alkoi Jyväskylän Kankaalla. Viitattu 10.5.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10161999>

Wieliczka Salt Mine. 2018a. Visiting. Viitattu 11.5.2018. <https://www.wieliczka-saltmine.com/>

Wieliczka Salt Mine. 2018b. Underground treatment. Price list. Viitattu 11.5.2018.
<https://health-resort.wieliczka-saltmine.com/>

YLE Keski-Suomi. 2009. Päivitetty 2012. Sappi saattaa sulkea kankaan tehtaan. Viitattu 10.5.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-5904917>

Ylöjärven kaupunki ja Ylöjärven yrityspalvelu. 2018. Haverin kultakaivoksen alue. Viitattu 30.5.2018. <https://visitylojarvi.fi/fi/nae-koe/haverin-kultakaivos/>

Zipworld. 2018. Zipworld. Viitattu 11.5.2018. <https://www.zipworld.co.uk/>

Julkaisemattomat

Pyhäjärvi Callio Underground Greenhouse -seminaari. 2018. <http://www.pyhajarvenkehitys.fi/sivut/blog/2018/01/24/pyhajarvi-callio-underground-greenhouse-seminaari-21-3-2018/>

Vierailu Tytyrin elämyskaivoksen opastetulle kierrokselle 7.2.2018

Kuviot

Kuvio 1: Varastotilat (Luttunen 2018).....	8
Kuvio 2: Syvyys (Luttunen 2018)	9
Kuvio 3: Nokkonen (Luttunen 2018)	11
Kuvio 4: Kaivoskäytävä (Luttunen 2018)	12
Kuvio 5: Timon kuilu (Luttunen 2018).....	13
Kuvio 6: 3D- kartta (Pyhäjärven Callio - maanalainen menestystekijä 2018d)	14
Kuvio 7: Linjasto (Luttunen 2018)	15
Kuvio 8: Maalialue (Nokela 2018)	18
Kuvio 9: Keskeiset asiat kolmiossa (Vallo & Häyrinen 2016, 122)	22
Kuvio 10: Elämyksen neljä erilaista ulottuvuutta (Tarssanen 2009, 9)	23
Kuvio 11: Kivikippahissi (Luttunen 2018)	35

Taulukot

Taulukko 1: Kulttuurimatkailijoiden jaottelu (Edelheim & Ilola 2017, 66)	20
Taulukko 2: Yhteenvedo tutkimustuloksista	43
Taulukko 3: Kahdeksan ideaa asian ympärillä (Ojasalo, ym. 2015, 163-165)	44
Taulukko 4: Yhteensä 64 ideaa (Ojasalo, ym. 2015, 163-165)	45

